

الگوی نظام حقوق دارائی های فکری جمهوری اسلامی ایران

بارویکرد مدل‌سازی ساختاری تفسیری

محمد مهدی نژاد نوری^۱، قاسم پور رمضان نرگسی^۲، حجت الله حاج حسینی^۳، محمد صدیقی^۴

تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۷/۲۰

تاریخ دریافت: ۹۷/۱۲/۱۰

چکیده :

نظام مالکیت فکری از مجموعه ای از قوانین و رویه ها و روابطی که آنها بین افراد (حقیقی/حقوقی) و موسسات بوجود می آورند، ایجاد می شود. با وجود اینکه حقوق مالکیت فکری در حقوق طبیعی به رسمیت شناخته شده است، شواهد تاریخی حاکی از آن است که دولت ها مستمرا چنین حقوقی را برای دستیابی به اهداف سیاستی گوناگون اعطاء نموده و کماکان می نمایند. طراحی نیل به اهداف سیاستی یک نظام ویژه مالکیت فکری ، تا اندازه زیادی به تاریخچه، شرایط ، و نیازهای مهم آن جامعه بستگی دارد. سال های اخیر شاهد مباحث جدی در مورد ضرورت بازسازی اساسی این نظام ، در محافل دانشگاهی و سیاستگذاری بوده است. بررسی دقیق بحث ها جای خالی مطالعه ای که شرح منسجم تصویر کلان نظام مالکیت فکری را ارائه نماید ، نشان می دهد. این پژوهش جهت یافتن چارچوبی برای مدل‌سازی ابعاد نظام ملی حقوق مالکیت فکری ج.ا.ا شکل گرفته است. با مطالعه نظامند و عمیق ادبیات نظری ، چارچوب مفهومی پژوهش توسعه و پرسشنامه به جامعه آماری ارائه و پاسخ های واصله تجزیه و تحلیل و ابعاد اصلی نظام شناسائی شدند. برای تعیین رابطه بین ابعاد و ترتیب اهمیت و سطح بندی آن ها از مدل سازی ساختاری تفسیری بهره گرفته شد. نتایج حاصله از این پژوهش حاکی از آن است که در بین ابعاد، بعد چارچوب حقوقی و قانونی / قوانین و مقررات و بعد سیاست گذاری و حکمرانی بعنوان ابعاد حیاتی مستقل، (پایین ترین سطح)، جهت پیشرانس پیاده سازی موفق نظام واجد بیشترین قدرت نفوذ هستند.

کلیدواژه‌ها: الگو ، نظام ، ملی ، حقوق مالکیت فکری، مدل سازی معادلات ساختاری

^۱ - عضو هیئت علمی دانشگاه صنعتی مالک اشتر، نویسنده مسئول mmn.noori@chmail.ir

^۲ - عضو هیئت علمی سازمان پژوهش های علمی و صنعتی ایران،

^۳ - عضو هیئت علمی سازمان پژوهش های علمی و صنعتی ایران،

^۴ - دانشجوی دکتری مدیریت سازمان پژوهش های علمی و صنعتی ایران

۱- مقدمه و بیان مساله

الف-مقدمه- مالکیت فکری یا مالکیت معنوی، مجموعه‌ای از امتیازها و مصونیت‌ها و توانایی‌ها است که پدیدآورنده آفرینش فکری درباره امر غیرمادی و غیرملموس دارد. مالکیت فکری امروزه بخش مهمی از اموال را تشکیل می‌دهد و از جهت‌های گوناگون اهمیت دارد. به لحاظ اجتماعی اثر مالکیت فکری در توسعه دانش و تأمین رفاه تأثیر دارد. به لحاظ اقتصادی با توجه به میزان تولید فکر اهمیت یافته و بخش مهمی از منابع مالی را شکل می‌دهد. مالکیت فکری از جهت سیاسی نیز اهمیت دارد زیرا باعث شکل‌گیری سلطه علمی از طرف کشورهای دارای تولید بالا بر کشورهای واردکننده دانش هستند. پذیرش نظام مالکیت فکری با این فرض که در کشور تولیدات فکری وجود دارد در جهت منافع پدیدآورنده است، زیرا وی می‌تواند از منافع اقتصادی تولید خود بهره‌بردارد. این نظام متناسب با خواست و نیاز مصرف‌کننده نیز است زیرا تولیدکنندگان و کسب‌وکاران محیط علمی برای کسب سود خواست مصرف‌کننده را مورد توجه قرار می‌دهند. این امر در جهت مصالح عمومی نیز است زیرا می‌تواند جریان تولید علم را شتاب دهد (حکمت‌نیا محمود، بررسی فقهی و اقتصادی مالکیت فکری). در قرن اخیر، افزایش سهم دارایی‌های فکری در موفقیت کشورهای، شرکتها و افراد باعث طرح مالکیت فکری در مقابل مالکیت فیزیکی شده و وجه جدیدی از دارایی با عنوان «مالکیت فکری» و به تبع آن «حقوق مالکیت فکری» به وجود آمده است. از نظر اقتصادی، حقوق مالکیت فکری در معنای وسیع آن به حقوقی اطلاق می‌شود که از فعالیتهای فکری در زمینه‌های مختلف صنعتی، علمی، ادبی و هنری منشاء می‌گیرد. حقوق مالکیت فکری امن، انگیزه ایجاد ابداعات جدید را افزایش داده و از هزینه مبادلات اقتصادی می‌کاهد، و با محافظت از منافع ناشی از سرمایه‌گذاریها، در نهایت به افزایش سرمایه‌گذاری در صنایع دانش بنیان ختم می‌شود. به این ترتیب، حقوق مالکیت فکری، اثرات مثبتی بر رشد اقتصادی کشورها داشته و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در آن کشورها را تحریک می‌کند. بنابراین اثر ابداع و نوآوری و خلق هر چه بیشتر دانش و اطلاعات، در رشد و توسعه اقتصاد کشورها امری انکارناپذیر است. نظام حقوق مالکیت فکری نیز با هدف حمایت حداکثری از خالقان و تولیدکنندگان دانش و اطلاعات، حق انحصاری بهره‌برداری از آفریده‌های فکری را به نفع خالقان آنها پیش‌بینی کرده است. با وجود این، مصرف و اشاعه دانش و اطلاعات نیز از دیگر اهداف اصلی این نظام حقوقی به شمار می‌رود، که همین امر پیش‌بینی برخی استثنائات و محدودیت‌ها بر حق انحصاری خالقان اثر را موجب شده است. از همین روست که فلسفه اصلی نظام حقوق مالکیت فکری، ایجاد تعادل و توازن میان منافع تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان دانش و اطلاعات عنوان شده است. بنابراین هدف نظام مالکیت فکری ایجاد محیطی برای شکوفایی خلاقیت و نوآوری است. جهانی شدن یکی از مهمترین پدیده‌های

عصر حاضر است. بر این اساس توجه به مالکیت فکری، یکی از الزامات جامعه جهانی است، به ویژه به این سبب که جهان به سوی جامعه اطلاعاتی در حرکت است. (ایلیه، ۲۰۱۴)^۱ مالکیت فکری به طور کلی به معنی حق و حقوقی است که به افراد به سبب فعالیت فکری در صنعت، علوم، ادبیات و امور هنری داده می شود. هدف حقوق مالکیت فکری حمایت از تولیدکنندگان خدمات و کالاهای فکری با ارائه امتیازات به آنهاست. (سازمان جهانی مالکیت فکری، ۲۰۰۴)

پرویمو براگا و همکاران، (Primo Braga, C. et.al, ۲۰۰۰) معتقدند اهمیت حقوق مالکیت فکری از کشوری به کشور دیگر متفاوت است که این تفاوت ناشی از منابعی است که این کشورها برای خلق و ایجاد برودادهای فکری اختصاص می دهند. بر این اساس به نظر میرسد کشورهای مختلف جهان، برای موفقیت در حوزه های مختلف علمی، اقتصادی، اجتماعی و دیگر حوزه ها، نیاز به تدوین زیرساختهای مالکیت فکری و توجه به این مهم در حوزه های مختلف دارند. امروزه کمتر کشوری را می توان یافت، که در سطح ملی از حقوق مالکیت فکری حمایت بعمل نیاورده باشد. حتی با تنظیم معاهدات، منطقه ای همچون کنوانسیون اختراعات اروپا سطح حمایت از مالکیت فکری گستره ای منطقه ای پیدا کرده است. با تصویب معاهدات بین المللی همچون کنوانسیون پاریس^۳، معاهده برن^۴، و موافقت نامه راجع به جنبه های تجاری مالکیت فکری (تریپس)^۵ نیز حمایت از ابداعات فکری، پهنه جهانی پیدا کرده است. بنابراین حمایت از مالکیت فکری در سطح ملی، منطقه ای و بین المللی از شمول و گستره جغرافیایی وسیع آن حکایت دارد. علاوه بر قلمروی جغرافیایی وسیع و بین المللی، شمول مالکیت فکری بر آثار ادبی، هنری و صنعتی گواه بر قلمروی وسیع مالکیت فکری است، به طوری که شاید امروزه کمتر فعالیت، محصول و اثری را بتوان یافت، که با مالکیت فکری ارتباط نداشته باشد. در شمول مالکیت فکری بر بسیاری از مصادیق تردیدی وجود ندارد، ولی تلاش ها برای داخل کردن موضوعات جدید در نظام مالکیت فکری نظیر پایگاه های داده، (Traditional Knowledge) دانش سنتی، (Expression Folklore) جلوه های فولکلور، داروهای با کاربرد جدید، نرم افزارهای رایانه ای، روش های تجارت، ابداعات مرتبط با موجودات زنده و... حکایت از گرایش به توسعه کمی مصادیق مالکیت فکری دارد. با فراگیر شدن رویکرد توسعه دانش بنیان در کشورهای مختلف و محوریت یافتن سرمایه ها و

۱- Ilie

۲ - European patent Convention (EPC) ۱۹۷۳

۳- Paris Convention for the Protection of Industrial Property ۱۸۸۳.

۴- Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works ۱۸۸۶.

۵- Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS).

دارایی های فکری جوامع به عنوان عوامل مزیت و ثروت آفرینی برای آنها، به تدریج مفهوم مالکیت فکری از موضوعی صرفاً حقوقی متحول شده و در سه دهه ی گذشته، تبدیل به یکی از زیرساختهای مهم توسعه کشورها شده است. از این رو کشورها برای بهینه ساختن نقش نظام مالکیت فکری در فرایند توسعه خود، اقدام به تدوین اسناد و برنامه های ملی مالکیت فکری و پیاده سازی آنها نموده و مینمایند که عموماً از آنها با عنوان «استراتژی ملی مالکیت فکری» یاد می شود. به دلیل محدود و اندک بودن تجارب و اقدامات عملی کشورها در زمینه مدیریت و استراتژی مالکیت فکری، دانش و ادبیات نظری این موضوع نیز، مراحل آغازین رشد و نمو خود را سپری میکند. (حسن زاده سیدشهاب الدین، ۱۳۹۲) با توجه به اهمیت مالکیت فکری، اسناد لازم الاجرای بین المللی متعددی در سطح جهانی وجود دارد، که مهمترین شان عبارتند از کنوانسیون پاریس برای حمایت از مالکیت صنعتی، کنوانسیون برن برای حمایت از آثار ادبی و هنری، کنوانسیون رم برای حمایت از اجراکنندگان، تولیدکنندگان آثار صوتی و سازمانهای پخش رادیو و تلویزیون، معاهده حقوق مالکیت فکری در مورد مدارهای یکپارچه و موافقتنامه جنبه های تجاری حقوق مالکیت فکری (TRIPS) که از اجزای لاینفک اسناد لازم الاجرای سازمان جهانی تجارت است. موافقتنامه جنبه های تجاری حقوق مالکیت فکری یکی از مبسوط ترین اسناد سازمان جهانی تجارت است که بسیاری از استانداردهای ماهوی موافقتنامه های مشابه قبلی را در خود جمع کرده است. ایجاد ظرفیت های نوآوری، رکن اساسی تجربیات رشد موفقیت آمیز بوده اند. کشور های در حال توسعه و اقتصاد های نوظهور دریافته اند که نوآوری صرفاً در مورد محصولات با فناوری بالا (های - تک) نبوده، بلکه ظرفیت نوآوری را بایستی در مراحل اولیه فرآیند توسعه، برای دستیابی به ظرفیت های یادگیری، ایجاد نمود تا جبران عقب افتادگی امکان پذیر گردد. جذب فناوری های خارجی مستلزم انطباق با بافتار محلی است، که به نوبه خود به نوآوری جزئی نیاز دارد. این کشور هاهم چنین به ظرفیت نوآوری برای پرداختن به چالش های توسعه ی ویژه بافتار محلی خود نیاز دارند (OECD, ۲۰۱۴). حقوق مالکیت فکری برای ایجاد ظرفیت های نوآوری مهم هستند. مالکیت فکری حقوق انحصاری برای دارندگان ایجاد می کند که می تواند در صورت موفقیت اختراع در بازار، به پاداش های قابل توجه مالی منجر شود. حقوق مالکیت فکری برای ایجاد انگیزه جهت آفرینش در زمینه های مربوط به فن آوری (ثبت اختراع)، کسب و کار (علائم تجاری) و هنر (کپی رایت) هستند. مالکیت فکری نه تنها تامین انگیزه ی مستقیم برای اختراعات در خدمت نوآوری است، بلکه با سازو کارهایی بطور غیر مستقیم، مانند تسهیل دسترسی به دانش و اختراعات (بطور مثال با ایجاد فرصت هائی برای قرارداد لیسانس و

افشاء اطلاعات اختراعات در اسنادثبت اختراعات)، تحریک نوآوری با رفع عدم تقارن اطلاعاتی (به عنوان مثال علائم تجاری به شرکت‌ها اجازه پیام‌رسانی در مورد کیفیت محصولاتشان را می‌دهد)، تسهیل رقابت بین‌المللی و تجارت (به عنوان مثال با تقویت انتقال دانش از کارخانجات بین‌المللی به کارخانجات محلی)، و افزایش فرصت‌ها برای دسترسی به فاینانس (به عنوان مثال استفاده از مالکیت فکری به عنوان وثیقه برای اعتبار) در خدمت نوآوری است. در اقتصاد دانش‌که داراییهای غیر ملموس حیاتی هستند دارایی‌های فکری نقش محوری تری دارند. عملکرد نوآوری ملی به عوامل مختلفی بستگی دارد و گزینه‌های سیاستی نوآوری اثرات مهمی دارند. نظام ملی مالکیت فکری یک حوزه سیاستی بالقوه بسیار اثرگذار بر نوآوری است. نظام مالکیت فکری به یک اقتصاد مبتنی بر بازار امکان تولید نوآوری را داده و همزمان بستر مستحکمی را برای اثربخشی بیشتر دیگر گونه‌های مداخله دولت فراهم می‌سازد. سیاست مالکیت فکری در بسیاری از موارد مکمل سایر ابزارهای سیاستی نوآوری است: از سیاست مالکیت فکری می‌توان برای ترویج تجاری‌سازی تحقیقات دولتی، اعطاء تضمین‌هایی به مخترعین در تلاش برای پاسخگویی به نیازهای عمومی (سیاست‌های سمت عرضه)، حمایت از دسترسی به وام‌های نرم و یا بودجه عمومی و غیره استفاده کرد. یک نظام جامع مالکیت فکری همچنین برای دسترسی به بازارهای بین‌المللی حیاتی است. نظام مالکیت فکری یکی از بنیان‌های سیاست اقتصادی مدرن در سطح ملی و کاتالیزوری برای توسعه کشور است. این نظام به طور فزاینده‌ای به یک ابزار مهم برای توسعه پایدار کشورهای در حال توسعه در جامعه دانش بنیان این هزاره تبدیل شده است. شناخت مبانی حقوقی و اقتصادی نظام مالکیت فکری، پیش‌شرطی برای درک اهمیت و نقش فزاینده آن در راهبردهای ملی برای افزایش رقابت‌پذیری و تسریع رشد اقتصادی و اجتماعی است. بنابراین رویکرد عمیق و راهبردی به موضوع **حقوق مالکیت فکری** و حفظ و گسترش سرمایه‌های فکری و انسانی از بنیادهای توسعه و رشد اقتصادی-صنعتی محسوب می‌شود.

ب- بیان مسأله پژوهش

در ادبیات جدید رشد اقتصادی، پیشرفت فنی به عنوان عامل تعیین‌کننده رشد بلندمدت در نظر گرفته می‌شود. پیشرفت فنی از فعالیت‌های اقتصادی نشأت می‌گیرد، بنگاههایی که با هدف کسب سود سعی در ابداع محصولات جدید و یا بهبود محصولات موجود دارند. بنگاهها با امید دستیابی به سود ناشی از ابداعات، در فعالیتهای تحقیق و توسعه (R&D) سرمایه‌گذاری می‌کنند؛ ولی در کنار ایجاد محصولات جدید، فعالیتهای ابداعی نیز دانش انباشته اجتماع را افزایش داده و پایه‌ای برای ابداعات بعدی پی‌ریزی می‌کند. اطلاعات ابداعات جدید که مورد حمایت حقوق مالکیت فکری است در

اختیار سایر مبدعان بالقوه نیز قرار می گیرد. نرخ رشد جهانی اقتصاد، وابستگی شدیدی به نرخ ابداعات و ذخیره دانش داشته و حمایت حقوق مالکیت فکری، رشد اقتصادی و انباشت دانش را تحریک می کند. ماهیت انتشار دانش، استثناء پذیر نیست، به گونه ای که نمی توان دیگران را از دسترسی به دانش جدید بازداشت. بر این اساس، اگر تکنولوژی کاربردی جدیدی ایجاد شود، به راحتی کپی می شود و نمی توان مانعی در این باره ایجاد کرد. قابلیت سرریز شدن دانش و سهولت انتشار و کپی آن باعث محدودیت منافع ایجادکنندگان این دانش و تکنولوژی می شود. حقوق مالکیت فکری (IPR) با ایجاد یک انحصار موقت و کوتاه مدت برای صاحبان این تکنولوژی و تضمین استفاده از منافع ناشی از آن توسط ایجادکنندگان دانش، مبدعان و مخترعان را تشویق می کند. (Wu, 2000). اهمیت این مباحث با توجه به تفاوت دو گروه کشورهای پیشرفته (شمال) و کشورهای درحال توسعه و کمتر توسعه یافته (جنوب) در رابطه با حقوق مالکیت فکری دوچندان می شود، چراکه کشورهای توسعه یافته معمولاً ابداع کننده تکنولوژی های جدید هستند، و کشورهای درحال توسعه معمولاً این ابداعات را کپی می کنند. حمایت از حقوق مالکیت فکری، نقش مثبتی در کشورهای شمال دارد ولی در کشورهای جنوب چند اثر مهم برجای می گذارد: اول اینکه رشد اقتصادی را افزایش می دهد؛ دوم، میزان انتقال تکنولوژی از کشورهای شمال به جنوب را افزایش داده و در آخر، موجب بهبود رفاه در کشورهای هر دو گروه می شود.

(۱) - شاخص های حقوق مالکیت فکری (IPR) - درک اهمیت حقوق مالکیت فکری باعث تلاشهای متعدد برای استخراج شاخصهایی شده است، که برای اندازه گیری و امتیازدهی آن به کار می رود. معمولاً دو شاخص برای محافظت از حقوق داراییهای فکری به کار میروند و هر دو براساس قانون ثبت اختراع یک کشور هستند. شاخص رپ و روزک^۱ براساس میزان تبعیت قوانین ثبت اختراع هر کشور از حداقل استانداردهای بین المللی به دست می آید. شاخص رپ و روزک شش مقیاس دارد که مقادیر بیشتر نشان دهنده ی محافظت بیشتر از حقوق داراییهای فکری است. استانداردهای بین المللی عبارتند از دستورات عملیاتی برای روندهای بررسی حق اختراع، مدت محافظت، صدور پروانه اجباری، پوشش اختراعات، انتقال پذیری حقوق اختراع و وجود قوانین مؤثر برای نقض حق اختراع است. شاخص پارک^۲ و جینارت^۳ (۱۹۹۷) نیز با استفاده از معیارهایی مشابه با معیارهای شاخص رپ و روزک ساخته می شوند. برای شاخص پارک و جینارت پنج مقوله از قانون ملی حق اختراع در

۱ - Rapp, R.T. and Rozek, R.P. (۱۹۹۰)

۲- Walter Park

۳- Carlos Ginarte

نظر گرفته شده است، که شامل میزان پوشش، عضویت در پیمان‌های بین‌المللی حق اختراع، مقرراتی برای مجازات عدم محافظت، مکانیسم‌های اجرا و مدت حفاظت از حقوق مالکیت فکری می‌باشد. در حالیکه این دو شاخص به میزان بسیار زیادی باهم مرتبط هستند، ولی برای اهداف تجربی، شاخص پارک و جینارت بهتر است. این شاخص به عنوان تقریبی از شاخص حقوق ثبت اختراع است، که مقدار عددی آن در بهترین وضعیت برابر با ۵ (پنج) و در بدترین حالت برابر صفر (۰) است. اولین تلاش برای ایجاد شاخصی برای حقوق مالکیت فکری، به کار اولیه پارک و جینارت مربوط می‌شود، که در آن، با استفاده از شاخصهای حق اختراع، علائم تجاری و حق نسخه برداری، شاخصی برای حقوق مالکیت فکری ۶۰ کشور جهان محاسبه شده است. براساس محاسبات پارک و جینارت در دوره ۱۹۶۰ تا ۱۹۹۰ میلادی، کشورهای هلند، اتریش، اسرائیل، اسپانیا، امریکا، ایتالیا و بلژیک به ترتیب بالاترین شاخص حمایت از حقوق و مالکیت فکری را در بین کشورهای مورد بررسی به خود اختصاص داده‌اند. این شاخص برای کشور ما نیز محاسبه شده است. ایران در بین ۶۰ کشور، در دوره مورد بررسی، در جایگاه ۳۸ جهان قرار دارد. در رتبه بندی این شاخص کشورهایی مانند پرتغال، برزیل، تایلند، هند، مکزیک و ترکیه درجایگاهی پایین‌تر از رتبه ایران قرار گرفته‌اند.

(۲) - شاخص بین‌المللی حقوق مالکیت (IPRI)

نام کشور NAME	منطقه (خاور میانه و شمال آفریقا) REGION	امتیاز SCORE	رتبه جهانی GLOBAL RANK	رتبه در منطقه REGIONAL RANK	سال YEAR
1- ALGERIA	Middle East and North Africa	۲.۱۶۰	۱۰۶	۱۲	۲۰۱۷
2- BAHRAIN	Middle East and North Africa	۲.۱۵۷	۲۲	۶	۲۰۱۷
3- EGYPT	Middle East and North Africa	۲.۲۴۴	۱۰۱	۱۲	۲۰۱۷
4- I.R. IRAN ج. ا. ایران	Middle East and North Africa	۲.۵۲۱	۴۹	۱۱	۲۰۱۷
5- ISRAEL	Middle East and North Africa	۲.۸۷۲	۲۷	۳	۲۰۱۷
6- JORDAN	Middle East and North Africa	۲.۲۶۶	۲۰	۵	۲۰۱۷
7- KUWAIT	Middle East and North Africa	۵.۳۸۰	۶۱	۹	۲۰۱۷
8- LEBANON	Middle East and North Africa	۲.۳۴۱	۱۰۳	۱۳	۲۰۱۷
9- MOROCCO	Middle East and North Africa	۵.۵۰۰	۵۶	۸	۲۰۱۷
10- OMAN	Middle East and North Africa	۲.۳۸۰	۳۹	۳	۲۰۱۷
11- QATAR	Middle East and North Africa	۷.۳۳۸	۲۲	۲	۲۰۱۷
12- SAUDI ARABIA	Middle East and North Africa	۲.۱۳۴	۴۴	۷	۲۰۱۷
13- TUNISIA	Middle East and North Africa	۵.۰۸۱	۷۰	۱۰	۲۰۱۷
14- UNITED ARAB EMIRATES	Middle East and North Africa	۷.۲۸۶	۲۱	۱	۲۰۱۷
15- YEMEN, REP.	Middle East and North Africa	۲.۷۲۸	۱۲۷	۱۵	۲۰۱۷

جدول (۱) - مستندات پژوهش/شاخص بین‌المللی حقوق مالکیت (۲۰۱۷)

درسایهای اخیر شاخص (IPR) در کنار سایر شاخصهای حقوق مالکیت، در قالب گزارش شاخص حقوق مالکیت بین‌المللی (IPRI) برای کشورهای مختلف جهان محاسبه می‌شود. آخرین گزارش با عنوان «شاخص حقوق مالکیت بین‌المللی» در سال ۲۰۱۷ منتشر شد که نشان دهنده میزان این شاخص در سال ۲۰۱۷ در ۱۲۷ کشور جهان است. براساس این گزارش، ۱۰ کشور برتر به ترتیب: زولاند نو، فنلاند، سوئد، سوئیس، نروژ، لوکزامبورگ، سنگاپور، ژاپن، هلند، استرالیا

به ترتیب بالاترین شاخص حقوق مالکیت فکری را در بین کشورهای جهان دارند. ایالات متحده آمریکا در این رتبه بندی، رتبه ۱۴ را کسب نموده است. ج.ا. ایران در بین ۱۲۷ کشور جهان در جایگاه ۹۹ قرار گرفته است.

(۳) - شاخص اقتصاد دانش - دسندچشم انداز بیست ساله کشور، چنین پیش بینی شده که ایران در سال ۱۴۰۴ به "جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه دست یافته و از دانش پیشرفته و توانا در تولید علم و فناوری" برخوردار باشد. همچنین درسیاستهای کلی اقتصاد مقاومتی، سیاستهای کلی علم و فناوری و سیاستهای کلی برنامه ششم نیز بر اقتصاد دانش بنیان و افزایش سهم دانش در تولیدات صنعتی و فناوریهای پیشرفته اقتصاد ایران تأکید شده است. افزون بر آن، براساس بررسی وضعیت اقتصاد دانش بنیان با استفاده از شاخص اقتصاد دانش (Knowledge Economy Index) نمره ایران از ۳/۶۳ در سال ۲۰۰۷ به ۳/۹۱ در سال ۲۰۱۲ افزایش یافته ولی رتبه جهانی اش در این دوره از ۸۷ به ۹۴ کاهش یافته است. در بین کشورهای منطقه نیز ایران در رتبه سیزدهم قرار دارد و به این ترتیب تا چشم انداز مذکور، فاصله زیادی وجود دارد

(مهرآرا و رضایی، ۲۰۱۵). بی تردید ارتقای شاخص های حمایت از مالکیت فکری در ایران، اصلی ترین قدم در بهبود اقتصاد دانش بنیان است، و با وجود اینکه اولین قانون در زمینه حمایت از مالکیت صنعتی با عنوان « قانون ثبت علامات صنعتی و تجاری» در سال ۱۳۰۴ به تصویب رسید، قوانین متعدد دیگری نیز از آن دوره تا به حال در ایران به تصویب رسیده ولی همچنان مشکلات متعددی از قبیل ویژگی سرزمینی و عدم انعقاد موافقتنامه های چندجانبه با سایر کشورها و ضعفهای ساختاری (قانونی، فرهنگی، اقتصادی و...) در اجرای سیاستهای بین المللی مرتبط با حقوق مالکیت فکری در ایران وجود دارد (عباسی، معین اسلام و اکرمی، ۱۳۹۴). با توجه به موارد معنونه، نظام کنونی حقوق مالکیت فکری که در سال های گذشته در قالب یک قانون تدوین شده و در حال اجرا است، در جهت تحقق مطالبات اسناد بالا دستی، و تکالیف قانونی و برنامه های توسعه کشور، نیازمند بررسی جدی و شناسایی و رفع آسیب های مربوط می باشد. هرچند این نظام دستاوردهایی دربر داشته است، ولی با توجه به تجارب بدست آمده برای حرکت روبه رشد علمی کشور پاسخگو نخواهد بود یکی از مشکلات نظام فعلی، فقدان یک الگوی مناسب علمی برای توسعه نظام حقوق مالکیت فکری در جمهوری اسلامی ایران، با توجه به ابعاد، چنین الگویی و تعیین روابط بین آنها می باشد. تهیه چنین الگویی درچارچوب اسناد بالا دستی مبتنی بر چشم انداز و ارزش ها، تکالیف قانونی و تجارب داخلی و بین المللی برای ایجاد زمینه مناسب جهت اقدام در مورد کلیه مصادیق و جنبه های مرتبط با حقوق مالکیت فکری به گونه ای که حقوق ذینفعان را تضمین و در تحقق اسناد بالا دستی از جمله اهداف نقشه جامع علمی کشور نه تنها محدودیتی برای اقتدار علمی و فناورانه

و نوآوری کشور در منطقه و جهان ایجاد نکند، بلکه بستر لازم را برای کسب جایگاه علمی شایسته ایجاد نماید، مساله ای است که نیاز به مطالعه و بررسی علمی دارد. بر همین اساس، آنچه که در این پژوهش دنبال می‌شود: «شناخت الگوی نظام حقوق مالکیت فکری برای جمهوری اسلامی ایران» می‌باشد. بنابراین، شناخت ابعاد و ارائه الگوی آن امری اجتناب ناپذیر است. نظریاتی که ارزش‌ها و هنجارها در جمهوری اسلامی ایران تفاوت بنیادی با دیگر جوامع و به ویژه غرب به عنوان خاستگاه ادبیات حقوق مالکیت فکری دارد؛ بنابراین، امکان تجویز و استفاده از الگوهای کشورها و جوامع، مؤسسات و بنیادهای جهانی و بین‌المللی وجود ندارد. از این رو، مسئله اصلی این تحقیق، نبود یک الگو مبتنی بر هنجارها و ارزش‌های جامعه اسلامی ایرانی است. بر این مبنای هدف اصلی پژوهش حاضر "ارائه الگوی نظام حقوق مالکیت فکری مناسب جمهوری اسلامی ایران" است. و پرسش اساسی پژوهش این است که ابعاد نقش آفرین و ساختار سلسله مراتبی چارچوب نظام ملی حقوق مالکیت فکری جمهوری اسلامی ایران کدام‌اند؟

۲- مبانی نظری

۲-۱- تعاریف واژگان

۲-۱-۱- الگو: نمونه‌ای ذهنی و انسجام یافته از اجزاء و عناصر تشکیل دهنده یک پدیده‌ی راهبردی و چگونگی روابط آن اجزاء با یکدیگر می‌باشد. (سلمانی، ۱۳۸۸: ۱۵).

۲-۱-۲- نظام- اصطلاح «سیستم» ریشه در واژه‌ی یونانی (Syst-ema) دارد که به معنی «باهم جای دادن» است. سیستم، مجموعه‌ای است از عناصر به هم مرتبط که برای نیل به هدف مشترک با هم در تعامل هستند. در زبان فارسی واژه‌ی سیستم به دلیل کثرت استفاده، متداول شده است. واژه‌های سامانه و نظام معادل‌های فارسی متداول برای واژه‌ی سیستم هستند. سامانه (نظام) مجموعه‌ای از اجزایی است که با هم کار می‌کنند و هدف معینی را دنبال می‌کنند. سامانه تنها به نوع فیزیکی آن محدود نمی‌شود. مفهوم سامانه را در مورد پدیده‌های مجرد پویا نظیر اقتصاد نیز به کار گرفته می‌شود. آرایه چند بعدی که از نظام‌های متعدد که خود دارای زیر سیستم‌ها و اجزاء ویژه هستند.

۲-۱-۳- ملی- امور مربوط به گروهی از انسان‌ها که در یک سرزمین زندگی می‌کنند و دارای منشا مشترکی هستند (امور مربوط به یک ملت)

۲-۱-۴- تعریف و واژه‌شناسی مالکیت فکری - مالکیت فکری (IP) به آفرینشها و خلاقیت‌های ذهنی (فکری) مورد استفاده در تجارت، مانند اختراعات، آثار ادبی و هنری، طرح‌ها، و نمادها، نام‌ها و تصاویر اشاره دارد. به دستاوردهای وابسته به اندیشه، دانش، ادبیات، هنر، صنعت، فن، نوآوری

و ذوق بشری اطلاق می شود، و به طور کلی هر آنچه که زائیده و ساخته و پرداخته هوش و اندیشه بشر است، می تواند در زیر چتر گسترده مالکیت فکری درآید. این واژه ترجمه (Intellectual) به معنی ذهنی و فکری، (Property) هم به معنای دارایی یا مالکیت است. مالکیت فکری، مالکیتی است که ناشی از فکراست. مالکیت فکری (Intellectual Property) به آثاری که زاده ذهن انسان هستند مانند اختراعات، آثار ادبی و هنری و علائم و نشانه های مورد استفاده در فعالیت های تجاری اختصاص دارد. برخی که برجسته حق بودن تاکید دارند، از حقوق فکری (Intellectual rights) برای توصیف آن استفاده کرده اند، برخی دیگر بر عنصر انحصار تاکید داشته و از اصطلاح انحصار فکری (Intellectual monopoly) یا انحصار بر اطلاعات (Monopolies on information) استفاده کرده اند، دیگران بر ماهیت امتیاز بودن موضوع تاکید بیشتری داشته و از اصطلاح امتیاز انحصاری (Intellectual monopoly privilege) برای توصیف آن استفاده کرده اند. (۱۱۹: ۲۰۰۸ Lewinski, مالکیت فکری یا مالکیت معنوی، مجموعه ای از امتیازها و مصونیت ها و توانایی ها است که پدید آورنده آفرینش فکری درباره امر غیرمادی و غیر ملموس دارد. مالکیت فکری امروزه بخش مهمی از اموال را تشکیل می دهد و از جهت های گوناگون اهمیت دارد. به لحاظ اجتماعی اثر مالکیت فکری در توسعه دانش و تأمین رفاه تأثیر دارد. به لحاظ اقتصادی با توجه به میزان تولید فکر اهمیت یافته و بخش مهمی از منابع مالی را شکل می دهد. مالکیت فکری از جهت سیاسی نیز اهمیت دارد زیرا باعث شکل گیری سلطه علمی از طرف کشورهای دارای تولید بالا بر کشورهای وارد کننده دانش هستند.

۲-۱-۴-۲- تعریف حقوق مالکیت فکری و قلمرو آن: حقوق مالکیت فکری، حقوقی است که شخص نسبت به نتایج، یافته ها و آثار فکری خود دارد. این حقوق قلمرو وسیعی دارد و شامل هر چیزی می شود که زائیده فکر و ذهن آدمی است. مخلوق ذهن و فکر ممکن است به حوزه علم، هنر، صنعت یا تجارت تعلق داشته باشد. حقوق مالکیت فکری مجموعه قوانین و مقررات ناظر بر حمایت از آفریده های فکری است، که به صاحبان این اموال، این حق انحصاری را اعطاء می کند، که استفاده دیگران از این مال را، منع و یا تجویزی نمایند. این سلسله حقوق، ارتباط تنگاتنگی با مباحث حقوقی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی دارند. (صادقی، محسن، ۱۳۹۴). هر چند داشتن منشأ ذهنی، شرط قرار گرفتن در قلمرو حقوق مالکیت فکری است، ولی با این وجود، امروزه نظام های مالکیت فکری از موضوعاتی که منشأ ذهنی ندارند یا به سختی می توان آنها را ناشی از فعالیت ذهن دانست نیز حمایت می کنند، مواردی مانند لیست مشتریان و بازارهای فروش محصول که تاجر بر اثر تجربه و ممارست کسب می نماید، یا شهرت و اعتباری که تاجر به واسطه

عرضه کالاهاى مرغوب، یا ارایه خدمات با کیفیت بالا به دست می آورد. پذیرش نظام مالکیت فکری با این فرض که در کشور تولیدات فکری وجود دارد در جهت منافع پدیدآورنده است زیرا وی می تواند از منافع اقتصادی تولید خود بهره ببرد. این نظام متناسب با خواست و نیاز مصرف کننده نیز است زیرا تولیدکنندگان و کشتگران محیط علمی برای کسب سود، خواست مصرف کننده را مورد توجه قرار می دهند. این امر در جهت مصالح عمومی نیز است زیرا می تواند جریان تولید علم را شتاب دهد. (حکمت نیا محمود، ۱۳۸۸) بنابراین، نظام مالکیت فکری علاوه بر مخلوقات فکری، از دستاوردهای تجاری و صنعتی هرچند که منشأ ذهنی نداشته باشند نیز حمایت می کند .

۲-۱-۴-۳- تعریف حقوق مالکیت فکری در کنوانسیون تأسیس سازمان جهانی مالکیت فکری، شامل حقوقی مرتبط با موارد زیر خواهد بود: (۱)- آثار ادبی و هنری (۲)- نمایش های هنرمندان بازیگر، صدای ضبط شده، برنامه های رادیویی (۳) - اختراعات در کلیه زمینه های فعالیت انسان (۴) - کشفیات علمی (۵) - طراحی های صنعتی (۶)- علائم تجاری، علائم خدماتی، نام های تجاری و عناوین (۷) - حمایت در برابر رقابت نامطلوب / نامشروع و غیر منصفانه نیز اطلاق گردیده است.

(۸) - و سایر حقوقی که ناشی از حمایت معنوی در قلمرو صنعتی، علمی، ادبی و هنری می باشد. (بند ۸ ماده ۲ کنوانسیون تأسیس سازمان جهانی مالکیت فکری)

۲-۱-۴-۴- تعریف حقوق مالکیت فکری در موافقت نامه راجع به جنبه های مرتبط با تجارت حقوق مالکیت فکری (ترپس)^۱ - اصطلاح مالکیت فکری به کلیه انواع مالکیت فکری مربوط می شود از جمله:- حق کپی برداری، حمایت از اجراء کنندگان، تولیدکنندگان صفحه گرامافون و سازمان های پخش کننده، علائم تجاری، نشانه های جغرافیایی، طرح های صنعتی، اختراع، طرح های ساخت/چیدمان مدارهای یکپارچه و -حفاظت از اطلاعات افشاء نشده. همچنین اسرار تجاری، طرح های ساخت مدارهای یکپارچه، نشانه های جغرافیایی نیز تحت عنوان حقوق مالکیت صنعتی قابل حمایت معرفی شده اند. (بخش ۲ مواد ۹-۴۰)

۲-۱-۵- مدل سازی ساختاری تفسیری روشی است برای بررسی اثر هر یک از متغیرها بر متغیرهای دیگر؛ این طراحی رویکردی فراگیر برای سنجش ارتباط است و برای توسعه الگوها به کار می رود . این روش یک فرایند یادگیری تعاملی است که در آن مجموعه ای از عناصر مختلف و به هم مرتبط در یک مدل نظام مند جامع ساختاردهی می شوند . (Warfield, ۱۹۷۴) منطق مدل سازی ساختاری تفسیری منطبق بر روش های نا پارامتریک و بر مبنای مُد در فراوانیها عمل می کند و به ایجاد و جهت

^۱- TRIPS= The Agreement On Trade Related Aspects Of Intellectual Property Rights

دادن به روابط پیچیده میان عناصر یک سیستم کمک می نماید. (Faisal et al, 2006)

۲-۲- مصادیق مالکیت فکری - مالکیت فکری ترجمه ای است از (Intellectual Property) که برخی از حقوق دانان از آن با تعبیر مالکیت معنوی یاد کرده اند. اصطلاح مالکیت فکری دو بخش دارد، بخش اول مربوط به مالکیت صنعتی است (Industrial Property)، و بخش دوم مربوط به مالکیت ادبی و هنری (Copyright) است. مالکیت ادبی و هنری یا حق ابتکار خود به دو حوزه حقوق مولف (Authors' Rights) و حقوق مرتبط (Neighbouring, Allied Or Related Rights) بخش پذیر است. اصطلاح حق مولف که در حقوق رومی - ژرمنی / حقوق مدنی (Civil Law) به سبب توجه بیشتر به پدیدآورنده بیشترین کاربرد را دارد، معادل حق نسخه برداری مطرح در حقوق عرفی / حقوق غیر مدون (Common - Law) به لحاظ تاکید برجسته مادی آثار فکری است که در معنای کپی رایت آورده شده است. با پیشرفت سریعی که امروزه در فناوری های گوناگون شاهد هستیم گاهی دستاوردهائی مطرح می شود که بشر در آن ها نقش مستقیم یا غیرمستقیم دارد ولی براحتمی نمی توان آن ها را در دو گروه فوق قرار داد و گاهی خود به نظام های خاص (Sui Generis Systems) نیازمندند. مثل دانش سنتی، شامل طب سنتی، فولکلور (نمودهای فرهنگ عامه) و منابع ژنتیک، و دامنه های اینترنتی، نام اشخاص معروف و مثال هائی از این دست، پیشنهاد شده است برای سهولت در بحث، حقوق مرتبط با این موارد را در دسته سومی با نام "حقوق سایر دارائی های فکری" تقسیم بندی نمود. (بختیاری، محمدرضا، ۱۳۹۰ ص ۱۶)

مهم ترین مصادیق دارائی های فکری عبارتند از: الف- مالکیت ادبی و هنری و حقوق مرتبط و یا حقوق مجاور^۱، ب- گواهی ثبت اختراع یا ورقه اختراعات یا پتنت امتیازی^۲ - علائم یا نامهای تجاری^۳، علائم خدماتی، پوشش تجاری، علائم جمعی، علائم تصدیق (گواهی کننده) علائم آمیخته، ت- طرح ها و مدل های صنعتی^۴، ث- علائم جغرافیائی و نشان منشاء و نام گذاری مبداء^۵، ج- گواهی ثبت اختراعات کوچک یا گواهی ثبت نوآوری یا گواهی های کوتاه مدت یا اختراعات جزئی یا مدل های کاربردی^۶، اسرار تجارت، (اطلاعات محرمانه، سرصنعتی، سرتجاری) نمایش چگونگی / دانش

۱ - Copyright/and Related Rights

۲ - patents

۳ - TradeMarks, Trade names (Trade names or Commercial names and designations), Service Marks/ Trade dress (Mask work) / Collective Marks/Certification Marks, Combining Marks

۴ - Industrial designs (models)

۵ - Geographical indications & indication of source & appellations of origin

۶ - Utility model (petit/pety patent)/innovation patent/short-term patent/ incremental inventions

چگونگی^۱، حقوق گونه‌های جدیدگیاهی^۲، سرکوب رقابت غیرمنصفانه^۳، دانش سنتی (طب سنتی) فولکلور (نمودهای فرهنگ عامه/ ادبیات شفاهی)، منابع ژنتیکی (اختراعات بیوتکنولوژیک) مهندسی و اصلاح ژنتیک^۴، توپوگرافی و با طرح چیدمان مدارهای مجتمع^۵، و هر حوزه^۶ ممکن دیگر که توسط کشورهای هم پیمان تعیین شود.

۲-۳- پیشینه پژوهش

۲-۳-۱- کارکردهای نظام حقوق مالکیت فکری: نظام باید دارای مرز مشخص و کارکرد یا هدف معین باشد. به عبارتی، نظام علاوه بر آنکه به عنوان موجودیتی متشکل از سازمان ها تعریف می شود، باید با مشخص کردن کارکردهای مختلف آن تدقیق شود؛ یعنی باید بر تدوین نظام مند فعالیت هایی که در نظام ملی حقوق مالکیت فکری صورت می گیرد و باعث تغییر می شود، تمرکز کرد. برخی از کشورها و نهادهای بین المللی تلاش کرده اند تا کارکردهای این نظام را تعریف کنند. آن ها بسته به اهداف سیاستی خود، رویکردهای متفاوتی به کارکردهای نظام داشته اند.

۱- گاه انتقال دانسته‌های محرمانه از طریق منابع مدون مانند اسناد میسر نمی شود و باید به واسطه مواجهه مستقیم از طریق ارائه خدمات آموزشی یا از مجرای قراردادهای ارائه خدمات فنی و مهندسی یا قراردادهای همکاری مشترک، واگذار گردد که از آن به (Show How) تعبیر شده است. دانش چگونگی (Know How) و نمایش چگونگی (Show How) دانش چگونگی عبارت است از: هر گونه اطلاعات صنعتی و تکنیکی که احتمالاً در تولید یا جریان تولید کالا یا مواد وجود داشته یا در به کارگیری معدن، چاه نفت یا دیگر منابع و ذخایر معدنی یا در انجام هر گونه عملیات کشاورزی، جنگل داری و یا ماهی گیری به کار می‌رود. و یا به صورت خلاصه (Know How) شناخت چگونگی انجام چیزی و تجربه کاربرد امری است. این دو تعریف عام بوده، شامل بخش وسیعی از اطلاعات می‌شوند. لیکن این اطلاعات را به دو نوع می‌توان تقسیم کرد؛ بخشی از آن قابل ارائه به صورت مکتوب است و نوع دیگر آن فقط به صورت آموزش قابل انتقال است. با لحاظ این تفاوت، گاهی (Know How) را در مورد اطلاعات قابل مکتوب شدن به کار می‌برند و درباره اطلاعاتی که فقط از طریق آموزش قابل انتقال است، از اصطلاح (Show How) استفاده می‌کنند.

۲- Trade Secrets/confidential information /industrial secrecy/commercial secret/show-how /know-how

۳- New Plants Varieties/ Rights (the UPOV convention provides the basis for members to encourage plant breeding by granting breeders of New Plant Varieties an Intellectual Property Right: The Breeder's Right).

۴- The Repression of Unfair Competition

۵- Traditional knowledge/folklore/Traditional cultural expressions/ Genetic resources/ Biotechnological inventions (The Developing Countries are considered to be rich in Genetic Resources, Traditional knowledge and expressions of Folklore which are an important part of their Cultural and Natural Heritage).

۶- Layout Designs of Integrated Circuits

۷- Any other areas that may be determined by the partner states

۲-۳-۲- کارکردهای نظام حقوق مالکیت فکری در نگاشت مفهومی تفصیلی دارائی های فکری برای نوآوری سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD، ۲۰۱۴)

نمودار (۱) - نگاشت مفهومی تفصیلی دارائی های فکری برای نوآوری موضوعات مندرج درنگاشت مفهومی توسعه یافته توسط سازمان توسعه و همکاری اقتصادی^۱ (۲۰۱۴) که جهت ارزیابی اثرات نظام های مالکیت فکری اندونزی و کلمبیا بر نوآوری و توسعه اقتصادی این کشورها مورد استفاده قرار گرفته است، بشرح زیر است:

الف - نوآوری و حقوق مالکیت فکری، ب-انواع حقوق مالکیت فکری (اختراعات، اختراعات کوچک، علائم تجاری، کپی رایت و اسرار تجاری و...)، پ - بنیادهای عقلی مالکیت فکری برای نوآوری (انگیزه برای اختراع، دسترسی به دانش و اختراعات، مالکیت فکری و هدف گذاری چالش های اجتماعی، مالکیت فکری و رقابت بین المللی و تجارت، هدف گذاری عدم تقارن اطلاعاتی مالکیت فکری و دسترسی به فاینانس)، ت- سازماندهی نظام های مالکیت فکری، ث- کیفیت قانونی مالکیت فکری (قوانین مالکیت فکری، قوانین ثبت اختراعات و ثبت اختراعات کوچک، علائم تجاری و...)، ج - ضمانت های اجرایی و دادرسی مالکیت فکری، چ - عملیات و رویه های مالکیت فکری، ح- ابعاد بین المللی (پیمان ها و نهادهای بین المللی)، خ- مهارت ها و آموزش مالکیت فکری، د- مصرف کنندگان دارائی های فکری، کسب و کارهای پیشتاز، کسب و کارهای پویا برای جبران عقب ماندگی (نیل به هم پائی)، م- مبتکرین در بخش های سنتی و خصوصی، دانشگاهها و موسسات تحقیقاتی دولتی، ذ- مالکیت فکری بازارها و انتشار، نوآوری باز، نرم افزار متن باز (OPEN SOURCE)، قرارداد لیسانس و بازار برای دارائی های فکری، مالکیت فکری و بازارهای مالی، ر- رقابت (استانداردها و مالکیت فکری انتلاف های پتنت^۲ (PATENT POOL)، رویه های ضد رقابت، مالیات های پتنت و گسترش/تکثیر

۱-Conceptual Mapping For Analyzing Ip For Innovation

۲- National intellectual property systems, innovation and Economic development: perspectives On Colombia and Indonesia oecd ۲۰۱۴

۳ - Patent Pools can be defined as an agreement between two or more patent owners to license one or more of their patents to one another or to third parties. Often, patent pools are associated with complex technologies that require complementary patents in order to provide efficient technical solutions.

پتنت)، ز-حوزه های کاربرد دارائی های فکری، نوآوری در زیست فناوری و دارو سازی، نوآوری در کشاورزی، صنایع خلاق (منظور از صنایع خلاق آثار ادبی و هنری است (CREATIVE INDUSTRY)، نوآوری در فناوری اطلاعات و ارتباطات، سیاست های مالکیت فکری در زمینه نوآوری، ژ-ویژگی های سیاست های مالکیت فکری نسبت به سایر سیاست ها، طراحی سیاست (اولویت بندی، سازگاری، تراضی)، س- حکمرانی مالکیت فکری

۲-۳-۳- شاخص های ارزیابی نظام ملی حقوق مالکیت فکری مندرج در روش شناسی توسعه

راهبرد های ملی مالکیت فکری سازمان جهانی مالکیت فکری (وایپو) در ۸ خوشه دسته بندی شده اند و بشرح زیرند: خوشه ۱- اداره و مدیریت مالکیت فکری ۱- وضعیت قانونی اداره ملی مالکیت فکری ۲- نقش ها، عملکرد ها و ساختار اداره ملی مالکیت فکری ۳- خودکار سازی و مدرنیزاسیون اداره ملی مالکیت فکری ۴- تعداد درخواست ها و تعداد پتنت های اعطائی ۵- قوانین ملی مالکیت فکری ۶- پیمانهای بین المللی، پروتکل ها و کنوانسیون ۷- قوانین رقابتی و رقابت منصفانه ۸- سیاست ها و مقررات برای بهره مندی بیشتر از انعطاف پذیری موافقت نامه جنبه های تجاری مالکیت فکری (ترپیس) ۹- دادگاه های مالکیت فکری ۱۰- منابع انسانی برای ادارات مالکیت فکری ۱۱- متخصصین ثبت دارائی های فکری (وکلائی و کارگزاران پتنت) خوشه ۲- خلق دارائی های فکری توسط دانشگاه ها، سازمان های تحقیقاتی، کسب و کارها، صنایع، SMEs و افراد (حقیقی و حقوقی) ۱۲- آگاهسازی در مورد مالکیت فکری ۱۳- سیاست های مالکیت فکری برای دانشگاه ها و سازمان های تحقیقاتی ۱۴- پشتیبانی از بنگاههای کوچک و متوسط SMEs ۱۵- نظام نوآوری ۱۶- سیاست علم، فناوری و نوآوری (STI) ۱۷- تأمین مالی تحقیق و توسعه توسط حکومت، ۱۸- خدمات اطلاعاتی مالکیت فکری ۱۹- ارتقاء تربیت، آموزش و پژوهش مالکیت فکری خوشه ۳- تجاری سازی دارائی های فکری و انتقال تکنولوژی توسط دانشگاه ها، سازمان های تحقیقاتی، کسب و کارها، صنایع، بنگاه های کوچک و متوسط و افراد ۲۰- دفاتر انتقال تکنولوژی^۱ (TTOs) ۲۱- ارزشیابی دارایی های فکری ۲۲- تأمین مالی تجاری سازی دارایی های فکری ۲۳- لیسانس دارایی ها/ مالکیت فکری ۲۴- زیر ساخت برای تجاری سازی دارائی های فکری خوشه ۴- کپی رایت و صنایع کپی رایت ۲۵- اداره کپی رایت ۲۶- سازمان های مدیریت جمعی^۲ CMOs ۲۷- نرم افزار WIPO برای مدیریت جمعی کپی رایت و حقوق مرتبط^۳ WIPOCOS ۲۸- مطالعات کمک های اقتصادی کپی رایت و صنایع وابسته ۲۹- استراتژی ها و سیاست های ملی برای توسعه صنایع کپی رایت ۳۰- فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) و مالکیت فکری خوشه ۵- حقوق گونه های گیاهی و صنایع بذری ۳۱- اداره حفاظت از گونه های گیاهی ۳۲- تجاری سازی حقوق گونه های گیاهی ۳۳- سیاست و راهبرد کشاورزی ۳۴- سیاست بذری، خوشه ۶- نشانه های جغرافیائی خوشه ۷ - دانش سنتی، خوشه ۸- چارچوب قانونی /حقوقی و نهادی /سازمانی برای ضمانت های اجرایی حقوق مالکیت فکری ۳۵- تأثیرات اقتصادی جعل و سرقت ۳۶- قوانین و مقررات ضمانت های اجرایی مالکیت فکری ۳۷- اقدامات مرزی ۳۸- دادگاه های تخصصی مالکیت فکری ۳۹- هماهنگ سازی ضمانت های اجرایی مالکیت فکری ۴۰- آموزش و آگاهسازی عمومی و مصرف کنندگان ۴۱- آموزش و پرورش مقامات مسئول ضمانت های اجرایی

۱ - Technology Transfer Offices
 ۲- The Collective Management Organizations (CMOs)
 ۳- Wipo Software for Collective Management of Copyright And Related Rights (WIPOCOS)

۲-۳-۴- کارکرد های نظام های مدرن مالکیت فکری در روش شناسی توسعه راهبرد های ملی مالکیت فکری سازمان جهانی مالکیت فکری (وایپو)

جدول (۲) - کارکرد های نظام های مدرن مالکیت فکری

بر اساس شاخص های ارزیابی^۱ روش شناسی توسعه راهبردهای ملی مالکیت فکری^۲ سازمان جهانی مالکیت فکری (WIPO)، کارکردهای مندرج در جدول فوق برای ادارات مدرن مالکیت فکری متصور است. این کارکرد ها به هفت حوزه (و مخاطبین هر حوزه) زیر تقسیم بندی شده اند:

- ۱- ثبت موثر^۳ سریعتر و کیفی حقوق دارائی های فکری/مخاطبین(متقاضیان ثبت/ وکلای پتنت/ اتباع خارجی دارنده حقوق مالکیت فکری)
 - ۲- رایزنی و هدایت تجاری سازی مالکیت فکری /مخاطبین (بنگاههای کوچک و متوسط بومی)
 - ۳- حمایت قضائی از اعمال حقوق مالکیت فکری/مخاطبین (نظام قضائی)
 - ۴- مدیریت اجرایی حقوق مالکیت فکری/ بانک های داده مالکیت فکری/مخاطبین(وزارت خانه های تجارت، صنعت، آموزش و غیره...)
 - ۵- ترویج نوآوری/مخاطبین (موسسات تحقیق و توسعه و دانشگاهی)
 - ۶- هماهنگی و معاهدات بین المللی/ مخاطبین (سایر ادارات مالکیت فکری، نهاد های بین المللی، سازمان تجارت جهانی، سازمان جهانی مالکیت فکری)
 - ۷- فعالیت و یا روند اطلاع یا خدمات رسانی به مردم /مخاطبین (عامه مردم و بهره بردارن دارائی های فکری)
- ۲-۳-۵- ابعاد توجه به مالکیت فکری در اسناد بالادستی:

مالکیت فکری در حقوق اساسی کشور به رسمیت شناخته شده است. در نقشه جامع علمی کشور یکی از موضوعات اساسی که نسبتا به تفصیل به آن پرداخته است همین موضوع است. ذیل راهبرد

۱- Tool ۳: Benchmarking Indicators

۲-Methodology for the Development of National Intellectual Property Strategies

کلان ۱ نقشه جامع علمی که به موضوع مهم اصلاح ساختارها و نهادهای علم و فناوری و انسجام بخشیدن به آنها می‌پردازد، اقدام‌های ملی ۵ تا ۹ به موضوع ساماندهی نظام مالکیت فکری اختصاص پیدا کرده است. به طور خلاصه موضوعات این ۵ اقدام عبارتند از: تعیین مرجع ثبت و اعتبارسنجی مالکیت فکری در کشور، ایجاد نهاد دادرسی تخصصی برای رسیدگی به شکایات، تعیین نوع نظام ثبت اختراع امتحانی در حوزه‌های اولویت دار، اصلاح و تکمیل و ترمیم نظام پشتیبان ثبت اختراع و تقویت و ساماندهی قوانین و مقررات مالکیت فکری.

با توجه به جایگاه نظام ملی مالکیت فکری و با امعان نظر باینکه در هیچ یک از پژوهش‌های داخلی و خارجی، به موضوع مدلسازی نظام ملی حقوق مالکیت فکری پرداخته نشده است، این پژوهش با تمرکز بر موضوع نظام ملی حقوق مالکیت فکری اقدام به فهم دقیق این موضوع جهت کشف ابعاد اصلی آن با مرور عمیق پیشینه پژوهش بصورت تطبیقی نموده است، و براین اساس از مفاد اسناد بالا دستی، مقالات، طرح‌های پژوهشی، و پایان‌نامه‌های داخلی و اسناد ملی سایر کشورها که عمدتاً توسط اندیشگاه‌های مرتبط تهیه شده‌اند، بهره‌برداری نموده است. فهرست برخی از این اسناد به شرح زیر است. مجموع این اسناد به موضوع نظام ملی حقوق مالکیت فکری مرتبط بوده و تا حدودی به اهمیت ساماندهی نظام ملی حقوق مالکیت فکری اشاره نموده‌اند.

- (۱) - نقشه جامع علمی کشور (۲) - حقوق مالکیت فکری و تجارت در طب سنتی در سری لانکا
- (۳) - سیاست ملی حقوق مالکیت فکری هند (۲۰۱۶) (۴) - راهبرد ملی مالکیت فکری مونته‌نگرو
- (۵) - روش‌شناسی توسعه راهبرد‌های ملی مالکیت فکری سازمان جهانی مالکیت فکری (وایپو)
- (۶) - طرح راهبردی اداره ثبت اختراعات ایالات متحده آمریکا (۷) - راهبرد ملی مالکیت فکری کره جنوبی، (۸) - ساختار سازمانی اداره مالکیت فکری متحده پادشاهی انگلستان، (۹) - نظام ملی مالکیت فکری مالزی، برزیل (۱۰) - نظام ملی مالکیت فکری آفریقای جنوبی (۱۱) - نظام ملی مالکیت فکری اندونزی، کلمبیا (۱۲) - نظام ملی مالکیت فکری سنگاپور (۱۳) - طرح اجمالی سیاست و قوانین اساسی دوائی‌های فکری ژاپن (۱۴) - طرح اجمالی راهبردهای ملی و گزارش شاخص مالکیت فکری چین (۱۵) - گزارش کمیته بهره‌وری استرالیا "آرایش مالکیت فکری" و...

۲-۴- مبانی نظری حقوق مالکیت فکری

۲-۴-۱- اقتصاد دانش‌بنیان و مالکیت فکری (تغییر پارادایم در اقتصاد جهانی) - زمانی که آدام اسمیت، پدر علم اقتصاد در قرن هجدهم به نقش سازنده تخصص در تولید و اقتصاد اشاره کرد و خلق و بکارگیری دانش را عاملی در افزایش کارایی ساختار اقتصاد بیان کرد، ریشه‌های اقتصاد

دانش بنیان در حال شکل گیری بود. پس از وی نیز دانشمندان زیادی به نقش نوآوری در اقتصاد توجه خاصی داشتند تا جایی که امروزه نقش علم و دانش و نوآوری در خلق اقتصادهای قدرتمند بسیار پررنگتر از سایر عوامل تولید است. واژه اقتصاد دانش بنیان نخستین بار توسط سازمان توسعه و همکاری اقتصادی (OECD) در سال ۱۹۹۶ مطرح شد و در آن نقش علم و فناوری در اقتصاد بسیار حایز اهمیت بیان شد. همچنین کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) در اقتصاد به منزله محرک تلقی شده و مشخص گردید بسترهای فناوری اطلاعات و ارتباطات با از میان برداشتن موانع دسترسی به دانش زمینه های اقتصاد دانش بنیان را فراهم می نماید. از نظر (OECD) اقتصاد دانش بنیان، اقتصادی است که بطور مستقیم براساس تولید، توزیع و مصرف دانش و اطلاعات قرار گرفته باشد. در اقتصاد دانش بنیان، دانش محرک اصلی رشد، ایجاد ثروت و اشتغال در تمامی رشته فعالیتها است. براساس این تعریف اقتصاد دانش بنیان، تنها به تعداد محدودی صنایع مبتنی بر فناوری بسیار پیشرفته وابسته نیست؛ بلکه در این نوع اقتصاد تمامی فعالیتهای اقتصادی به شکلی بر دانش متکی است. حتی فعالیتهایی نظیر معدن و کشاورزی که اقتصاد قدیمی خوانده می شوند. همچنین دانش مورد نیاز برای ساختن اقتصاد دانش بنیان تنها از نوع فناوری محض نیست و دانش فرهنگی، اجتماعی و مدیریتی را نیز در بر میگیرد. به طور کلی در اقتصاد دانش محور، دانایی موتور اصلی رشد و ایجاد ثروت است و بیش از عوامل سنتی نظیر کار و سرمایه موجب تولید می شود. ارزش بسیاری از شرکت های نرم افزاری و فناوری زیستی، نه ناشی از دارایی هایی فیزیکی آنها به صورتی که حسابداران اندازه گیری میکنند، بلکه ناشی از سرمایه های غیر ملموس (غیر فیزیکی) آنها یعنی دردانی و جواز امتیازهای علمی است. در سالهای اخیر بسیاری از نهادها و سازمان ها، دانایی را به عنوان عامل تولید شناسایی کرده و ارزیابی نقش دانایی در رقابتهای جهان را در دستور کار خود قرار داده اند. نهاد اصلی الگوی نوظهور اقتصاد دانش محور، دانش و کاربرد آن است. امروز با موج جدیدی در اقتصاد روبرو هستیم که از آن به عنوان عصر اطلاعات، عصر دانائی یاد می شود. پایه و اساس شکل گیری چنین دوره ای تولید، توزیع و کاربرد فزاینده دانش است. (چهار بند، ۱۳۹۰)

حقوق مالکیت فکری و اقتصاد دانش بنیان رابطه تنگاتنگی با یکدیگر دارند به گونه ای که یکی از ارکان اقتصاد دانش بنیان وجود نظام مناسب حقوق مالکیت فکری می باشد. جداول زیر عصر های اقتصاد و الزامات تطبیقی آنها و حقوق پارادایم دانش و رویکردهای آن ارائه گردیده است.

(WORLD ECONOMY - THE PARADIGM SHIFT)			تغییر پارادایم در اقتصاد جهانی
عصر اقتصاد کشاورزی THE AGE OF AGRICULTURAL ECONOMY	عصر اقتصاد صنعتی THE AGE OF INDUSTRIAL ECONOMY	عصر اقتصاد دانش THE AGE OF KNOWLEDGE ECONOMY	
زمین (LAND)	سرمایه (CAPITAL)	نوآوری (INNOVATION)	
نیروی کار (LABOUR)	ماشین آلات MACHINERY	تحقیقات کاربردی APPLIED RESEARCH	
-	مدیریت (MANAGEMENT)	علوم نوآوری (S & T)	
-	-	حقوق مالکیت فکری (INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS)	

جدول (۳)-عصر های اقتصاد و الزامات

جدول (۴) -شقوق پارادایم دانش

مدیریت سرمایه های نامشهود با رویکرد مدیریت نوآوری

کانون تمرکز	منبع مزیت رقابتی	هدف استراتژیک	مشخصه سازمانی	نمونه ها
مدیریت نوآوری	کارکنان خلاق و نوآور، دارای تعهد کار تیمی قوی، بانک ایده ها	خلق سازمان نوآور، ارائه محصولات روزآمد	رقابتی، دارای ظرفیت لازم برای تغییرات سریع در بازار	سامسونگ، نوکیا، اپل، آی بی ام

جدول (۵) -مدیریت نوآوری (IM)

مدیریت سرمایه های نامشهود با رویکرد مدیریت دانش

کانون تمرکز	منبع مزیت رقابتی	هدف استراتژیک	مشخصه سازمانی	نمونه ها
مدیریت دانش	دانش سریع و ضمنی کارکنان و سازمان	خلق سازمان یادگیرنده، تصمیم گیری کارآمد به کمک دانش موجود و ایجاد بنسhte های دانشی	تجربه زیاد و دارای قدمت و سوابق طولانی	بریتیش پترولیوم، فورد، دایلمر-کرایسلر

جدول (۶)-مدیریت دانش (KM)

مدیریت سرمایه های نامشهود با رویکرد مدیریت مالکیت فکری

کانون تمرکز	منبع مزیت رقابتی	هدف استراتژیک	مشخصه سازمانی	نمونه ها
مدیریت مالکیت فکری	پشت، برندها و کمی رابته	بهبود موقعیت رقابتی با ایجاد موانع ورود	بسیار رقابتی، مهارت گرا، نهاجیمی	ایچ بی، کوکاکولا، مایکروسافت

جدول (۷)-مدیریت مالکیت فکری (IPM)

تاریخ تحولات اقتصادی دنیا نشان دهنده این است که اقتصاد سنتی جای خود را به اقتصاد

صنعتی داد و این خود تحولی شگرف در دنیای صنعتی بوجود آورد، انقلاب صنعتی پیامدهای گسترده ای به جای گذاشت، صنعت و تکنولوژی در خدمت تولید درآمد و محصولات گوناگون در مقیاس وسیع تولید و روانه بازار گردیدند، کارخانه های عظیم مواد اولیه زیادی را بلعیده و مشکلات زیست محیطی فراوانی به ارمغان آوردند، که این عامل باعث شد، موضوع توسعه پایدار در صدر برنامه های کشورهای توسعه یافته قرار گیرد، از آن زمان هر قدر فاصله می گیریم و به زمان حال نزدیک می شویم شاهد خواهیم بود که در کشورهای توسعه یافته دارای «اقتصاد صنعتی»، این اقتصاد جای خود را به «اقتصاد دانش بنیان» یا به عبارت دیگر «اقتصاد بدون وزن» داده است. امروز تمرکز اقتصاد بردانش است. به همین سبب است که از آن بعنوان اقتصاد خدمات یا دیجیتال، اقتصاد اطلاعات، اقتصادی وزن، اقتصاد دانش یاد می شود. مجموعه ای از آیت های فکر، عقل، دانش و تخصص افراد یک جامعه بطور ساده اقتصادی (بدون وزن نامیده می شود). اقتصاد بی وزن به بخشی از اقتصاد که خدمات و محصولات ناملموس، از جمله نرم افزار، پایگاه داده و مالکیت فکری را مبادله می کند، اتلاق می شود.^۱

۲-۴-۲- مبانی مالکیت فکری / از نظر فقه اسلامی (نتیجه عملی در اجرای حقوق مالکیت فکری

در جمهوری اسلامی ایران) - اکنون جمهوری اسلامی ایران در زمینه حقوق مربوط به مالکیت صنعتی به کنوانسیون پاریس از سازمان جهانی مالکیت فکری ملحق شده است و این الحاق در سال ۱۳۷۷ به تصویب نهائی شورای محترم نگهبان رسیده است. حقوق مربوط به مالکیت ادبی و هنری با وجود اختلاف در فتاوی فقها، در داخل کشور این حقوق به رسمیت شناخته شده است و قوانین کم و بیش لازم الاجرائی در کشور وجود دارد که آنهم مربوط به قبل از انقلاب می باشد. در بعد بین المللی تا کنون ایران به کنوانسیون برن سازمان جهانی مالکیت فکری نپیوسته است. نپیوستن ایران به این کنوانسیون موجب شده است که نویسندگان، مترجمان و محققان داخلی بتوانند آزادانه و بدون پرداخت هیچ وجهی یا اخذ اجازه ای از صاحب اصلی اثر، چه مکتوب و چه الکترونیکی و رایانه ای، آن اثر را تکثیر اقتباس و تحریف و حتی به نام خود ترجمه و چاپ نمایند و البته بسیاری از افراد سایر ملل نیز توانسته اند آثار ارزشمند علمی، ادبی، هنری و تحقیقاتی ما را به اشکال فوق استفاده نمایند. **مقام معظم رهبری** در پاسخ استفتائی به وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی با یک نگاه ژرف و دور نگر حمایت از این حقوق را در عرصه بین المللی به مصلحت

^۱-'Weightless Economy' a portion of The Economy which exchanges intangible services and products, including software, databases and Intellectual Property.

ندانسته‌اند. استفتاء و فتوای مذکور به شرح زیر است:

"اغلب کشورها علاوه بر داشتن قانون ملی درباره حق مؤلف در قالب معاهدات بین‌المللی به یکدیگر تعهد سپرده‌اند که در قبال استفاده انتفاعی شهر و ندان خود از آثار علمی، ادبی یا هنری شهروندان آن کشورهای دیگر، حقوق آن‌ها را رعایت کنند. آیا جایز است که جمهوری اسلامی ایران نیز این تعهدات دو جانبه را با کشورهای دیگر بپذیرد؟" مقام معظم رهبری در پاسخ مرقوم داشته‌اند: "حق التالیف درباره مؤلفین و مصنفین داخل کشور امری منطقی و شرعی است لکن انعقاد قرارداد متقابل این حق (کپی رایت) را با کشورهای دیگر در حال حاضر مفید و به مصلحت نمی‌دانم بلکه به ضرر و بر خلاف مصلحت می‌دانم. (اسماعیلی، ۱۳۸۴، ص ۶۳) اگر چه فقهای معاصر در خصوص مشروعیت حق مالکیت فکری و لزوم حمایت از آن اتفاق نظر ندارند ولی امروزه باتوجه به شرایطی که ایجاد شده مراجع قانون گذاری همچنین شورای نگهبان بر مشروعیت حق مالکیت فکری و لزوم حمایت از آن و همچنین نقش این حقوق در توسعه صحنه گذاشته‌اند به طوری که شورای نگهبان در سالهای اخیر، الحاق ایران به کنوانسیون‌های بین‌المللی را که مربوط به حقوق مالکیت فکری می‌باشد را مورد تأیید قرار داده است.

۲-۴-۳- مبانی مالکیت فکری/از منظر سایر مکاتب فکری

طرف داران نظام مالکیت فکری مبانی مختلفی را برای توجیه آن ارایه می‌کنند. در نظریه ی کار، کاری که اشخاص برای خلق اثری فکری انجام می‌دهند به عنوان مبنایی برای مالکیت پدیدآورنده بر اثر فکری مطرح می‌شود. در تئوری شخصیت، مالکیت فکری وسیله ای برای فراهم کردن زمینه ی شکوفایی هرچه بیشتر شخصیت انسان از طریق ابراز اراده اش مطرح می‌گردد. نظریه های فایده گرایی و برنامه ریزی اجتماعی نیز سودمندی مالکیت فکری را برای جامعه ی انسانی مورد توجه قرار می‌دهند. در خصوص اینکه آیا میتوان مدعی وجود نوعی از مالکیت تحت عنوان مالکیت فکری شد و چگونه میتوان چنین امری را ثابت یا مستند به شخصی کرد، نظریات مختلفی مطرح شده است که به اهم این نظریات اشاره می‌شود:

۲-۴-۳-۱- نظریه حقوق طبیعی: در قرن هجدهم این مسئله مطرح شد که آیا حقوق مالکیت فکری جزء حقوق طبیعی است یا در واقع امتیازی است که با فرمان شاه به وجود می‌آید؟ برخی حقوقدانان معتقدند این حقوق جزء حقوق فطری است اما به تدریج مورد توجه بشر قرار گرفته است و لزوم رعایت آن احساس شده است. (موسوی بجنوردی، ۱۳۸۷: ۲۶)

۲-۴-۳-۲- نظریه کار- ارزش (LTV) (The Labor Theory of Value): این نظریه اولین بار توسط جان لاک مطرح شده است و هرچند در آن زمان وی به دنبال اثبات مالکیت فکری نبوده

است، اما تحلیل گران از این نظریه برای اثبات حق مالکیت بر اموال فکری بهره می برند (حکمت نیا، ۱۳۸۸: ۱۹۳). به موجب این نظریه خداوند جهان را به صورت مشترک به بشر داده، هر شخص بر خود مالکیت دارد، کار هر شخص متعلق به خود اوست، هرگاه کسی کار خود را با مشترکات درآمیزد آن را ملک خود کرده است و حق مالکیت منوط بر آن است که چیزی از مشترکات برای دیگران واگذارد. البته باید توجه داشت تصرف در مشترکات در صورتی مشروع خواهد بود که وضعیت دیگران را از آنچه بوده است بدتر نکند، یعنی به دیگران صدمه‌های اساسی وارد نکند، مانند حیا زتی که اصل منبع مشترک را از بین میبرد (جعفری تبار، ۱۳۸۶: ۶۵).

۲-۴-۳- نظریه منفعت گرایانه/اصالت منفعت (Utilitarianism): اصالت منفعت به صورت یک نظریه پس از شکل‌گیری نظام مالکیت فکری مطرح شده است. براساس این نظریه، وضع، تبیین و تفسیر قواعد و قوانین، براساس منفعت صورت می‌گیرد. عنصر اساسی غایتی است که اعتبار قواعد حقوقی آن را دنبال می‌کند. این امر در مالکیت فکری هم جریان دارد. در یک نگاه کلی این هدف‌ها می‌تواند منفعت (Utility)، ثروت (Wealth)، رفاه (Welfare) و نظم (Order) باشد. به موجب این نظریه وضع، تبیین و تفسیر قواعد با توجه به منافع آنها صورت می‌گیرد. از منظر پیروان این نظریه حمایت از اموال فکری از آن جهت ضرورت دارد که به واسطه آن منافی به جامعه و شخص خالق می‌رسد. این رویکرد پیشرفت علم و دانش در جامعه و بنابراین توسعه رفاه در جامعه را در گرو حمایت از اموال فکری می‌داند و معتقد است برپایه حمایت از پدیدآورنده است که عدالت به مثابه نظم در جامعه محقق می‌شود. زیرا تولیدکننده تنها در صورتی به تولید آثار فکری اقدام میکند که بدانند پس از تولید در وضعیت بهتری قرار خواهد گرفت. (Nordhaus, ۱۹۶۰: ۷۹)

۲-۴-۳- توجیه مالکیت فکری بر مبنای نظریه ی " برنامه ریزی اجتماعی " در کنار فایده گرایان گروهی دیگر از محققان نیز هستند که نظریه ی برنامه ریزی اجتماعی^۱ را مطرح می‌کنند. آنان معتقدند که حقوق مالکانه به طور اعم و حقوق مالکیت فکری به طور اخص می‌توانند و باید به حصول فرهنگی عادلانه و جذاب کمک رسانند. این نظریه از حیث گرایش غایی اش، به نظریه ی فایده گرایان شبیه است؛ اما در تمایزش به گسترش چشم اندازهای جامعه ای مطلوب و غنی تر از مفهومی که فایده گرایان از رفاه اجتماعی اراده می‌کنند از آن متمایز می‌شود. محققانی که در این چارچوب به طرح دیدگاه های خود می‌پردازند معمولاً از نظریه پردازی های مختلف در حوزه های گوناگون سیاسی، اقتصادی و حقوقی الهام می‌گیرند.

۲-۴-۳-۵ - نظریه شخصیت (Personhood): این نظریه در توجیه مالکیت فکری توجه خود را به شخصیت پدیدآورنده معطوف مینماید و برخلاف دو نظریه منفعت و حقوق طبیعی به دنبال توجیهی در درون است تا بتواند با تحلیل شخصیت افراد امتیازی برای اموال فکری بنماید. از جمله ارائه دهندگان این نظریه کانت است که در کتاب خود مینویسد: "کتاب مکتوبی است حاوی کلامی که کسی از راه علائم زبانی قابل رؤیت به جامعه ابلاغ کرده است. کسی که از این راه به نام خاص خود با جامعه سخن میگوید مؤلف خوانده می شود. اگر ناشر با اجازه نویسنده به نشر اقدام کند ناشر قانونی است. اما اگر بدون اجازه اقدام کند ناشر غیرقانونی است، که سارق نامیده می شود." (کانت، ۱۳۸۰: ۱۴۰) دیگر نظریه پرداز این رویکرد هگل است که وی معرفت، دانش، استعداد و مانند آنها را صفت روح آزاد میداند که نسبت به آنها درونی است نه بیرونی. اما روح این توانایی را دارد که از راه آشکارسازی به آنها وجه بیرونی بدهد و در آنها دخل و تصرف کند. در این نظریه دولت باید در هر حال حقوق مالکیت فکری را بدون توجه به کارآمدی یا ناکارآمدی آن مورد حمایت قرار دهد. (هگل، ۱۳۷۸: ۷۸) مبنای شخصیت از جمله مبانی مهمی است که بعد از شکل‌گیری نظام مالکیت فکری مطرح شده است. این مبنا به جای تأکید بر عنصر کار یا منفعت، در شناسایی نظام مالکیت فکری، تمام توجه خود را به شخصیت و حقوق مرتبط به شخصیت معطوف می‌دارد و خود را از هر امر بیرونی بی‌نیاز می‌کند. به دیگر سخن، نظریه شخصیت می‌کوشد تا امتیاز مالکیت فکری را از راه تحلیل شخصیت افراد به دست آورد. نظریه شخصیت از بزرگانی مانند: کانت و هگل با تحلیل‌های گوناگون مطرح شده است و سرانجام افرادی چون گیرکه تبیین متفاوتی از نظریه شخصیت ارائه داده‌اند.

۲-۴-۳-۶ - مالکیت فکری همچون امتیاز (The System of Privileges) - به موجب این نظریه که توسط دراهوس بنیانگذاری شده است، قانونگذار باید به تجربه‌های خویش درباره این حقوق و هزینه‌ها و سوء استفاده‌های عملی آن توجه کند. حقوق مالکیت فکری از حق طبیعی مالکانش حمایت نمی‌کند، هر چند این حقوق در تمام دنیا رعایت شوند باز هم به معنای این نیستند که جزئی از حقوق بشر هستند. این رویکرد که رویکردی ابزارگرایانه است مبتنی بر تحلیل اقتصادی حقوق مالکیت فکری است و دراهوس این حقوق را صرفاً سیاسی میداند که لازم است مورد بازنگری قرار گیرد. (جعفری تبار، ۱۳۸۶: ۸۱)

۲-۴-۳-۷ - نظریه پاداش (The Theory of Rewards) - براساس این مبنا، حمایت از آفرینش فکری به خاطر خدمت اضافی پدیدآورنده یک اثر به جامعه انسانی است، یعنی جامعه با شناخت حقوق مالکیت فکری در حقیقت به پدید آورنده یک اثر، هدیه و پاداش می‌دهد. نظریه پاداش با نظام

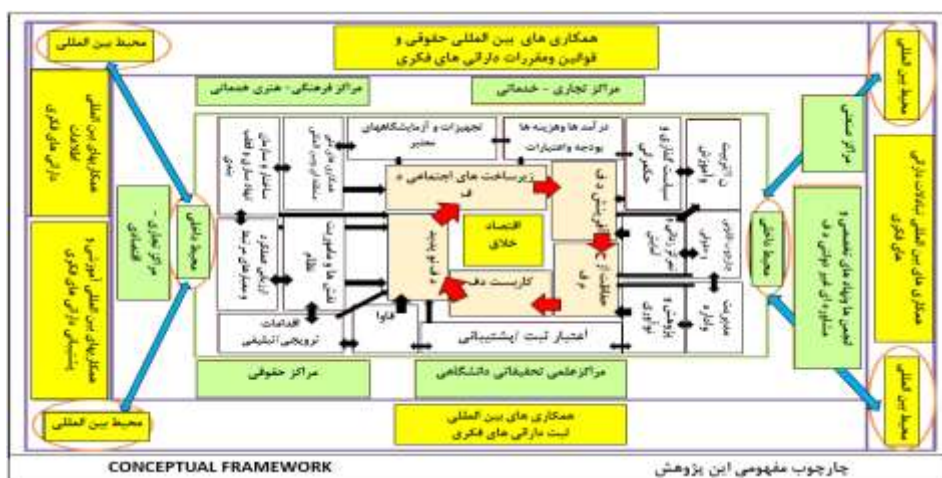
جایزه تفاوت دارد. بنابراین نظریه پاداش، عموم مردم هستند که تعیین می‌کنند به چه کسی و به چه میزان باید پاداش داد. هرچه تعداد فروش یک اثر بیشتر باشد، پاداش دریافتی توسط پدید آورنده اضافه خواهد شد.

۳- روش شناسی تحقیق : برای کشف، توصیف و تشریح موضوع این پژوهش از روش آمیخته (کیفی و کمی) استفاده شد. پژوهش حاضر براساس هدف کاربردی توسعه ای و برحسب گردآوری اطلاعات، پیمایشی است. اطلاعات مورد نیاز با تلفیق و آمیزه ای از روش های کتابخانه ای، میدانی و پیمایشی جمع آوری شد. به منظور دستیابی به ابعاد الگو، تحلیل محتوای کیفی بیش از سی سند جمع آوری شده از سوی محقق، مقالات، کتب و گزارش های معتبر و نیز تجارب کشورها صورت گرفت (جدول ۸). از آنجا که در حوزه نظام حقوق مالکیت فکری تحقیقات چندانی در ایران صورت نپذیرفته، به منظور درک عمیق نظام، ضمن بررسی ادبیات موضوع، از نظرات ۳۰ نفر از خبرگان، فعالان، متخصصان، خبرگان و صاحبان دانش و تجربه در حوزه حقوق مالکیت فکری که تجربه مدیریت و سیاست گذاری کلان داشتند، بهره برداری شد. سؤال های پرسشنامه درباره ابعاد اصلی و اثرگذار نظام ملی حقوق مالکیت فکری از ادبیات موضوعی تحقیق به دست آمده است که پرسشنامه پیرامون آن ها طراحی گردید. این ابعاد در طراحی پرسشنامه اولیه (اول) با طیف پنج تایی لیکرت به کار گرفته شدند. روایی محتوایی و صوری این پرسشنامه با مراجعه به ۳۰ تن از خبرگان شامل یک نفر با رتبه علمی استاد تمام و چهار نفر دانشیار و بالغ بر ۲۰ نفر استادیار و پس از انجام دادن اصلاحات جزئی تأیید شد با توجه به امتیازات اعطایی خبرگان به هر یک از ابعاد استخراجی از مرور ادبیات (بین صفر و پنج) و تعداد ایشان (سی نفر) دامنه تغییرات می تواند بین کمینه صفر و بیشینه یکصد و پنجاه در نوسان باشد. گزینه پاسخ حد وسط مورد پذیرش واقع و هر کدام از ابعاد که امتیاز بین ۷۵-۱۵۰ را کسب نموده بود، بعنوان بعد نظام بر گزیده شدند. با طرح سؤال اصلی تحقیق، چارچوب علمی مورد نیاز تولید که در نهایت به شناسایی ۱۵ بعد منجر شد

ردیف	عنوان بعد	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
۱	حقوق مالکیت فکری	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
۲	حقوق مالکیت فکری	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
۳	حقوق مالکیت فکری	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
۴	حقوق مالکیت فکری	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
۵	حقوق مالکیت فکری	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
۶	حقوق مالکیت فکری	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
۷	حقوق مالکیت فکری	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
۸	حقوق مالکیت فکری	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
۹	حقوق مالکیت فکری	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
۱۰	حقوق مالکیت فکری	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
۱۱	حقوق مالکیت فکری	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
۱۲	حقوق مالکیت فکری	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
۱۳	حقوق مالکیت فکری	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
۱۴	حقوق مالکیت فکری	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
۱۵	حقوق مالکیت فکری	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

جدول (۸) - تکرار ابعاد نظام ملی مالکیت فکری

بامرور ادبیات و آسیب شناسی ها و مطالبات اسناد بالادستی ابعاد نظام حقوق مالکیت فکری(۱)- نیروی انسانی/تربیت و آموزش/۲- پژوهش و نوآوری در حقوق دارایی فکری /۳- تجهیزات و آزمایشگاه‌های معتبر/۴- نقش‌های شفاف و متناسب بازیگران/۵- ساختار و سازمان متناسب مبتنی بر قطب بندی/۶- همکاری‌های ملی، منطقه ای و بین المللی /۷- بودجه و اعتبارات/در آمد ها و هزینه ها /۸- فناوری اطلاعات و ارتباطات /۹- تمرکز زدائی و آمایش /۱۰- مدیریت اجرائی اثربخش (هدایت و مدیریت) /۱۱- سیاست گذاری و حکمرانی نظام مالکیت فکری /۱۲- پشتیبانی/اعتبار اثر /۱۳- چارچوب حقوقی و قانونی / قوانین و مقررات /۱۴- اقدامات ترویجی/تبلیغی/فرهنگ سازی /۱۵- ارزیابی عملکرد/و معیارهای مرتبط) شناسائی و مبتنی برآن چارچوب مفهومی پژوهش (نمودار ۲) توسعه یافت :

نمودار (۲) - چارچوب مفهومی توسعه یافته از مرور ادبیات

۴- تجزیه و تحلیل داده های تحقیق - پرسشنامه نهایی (دوم) برای جامعه آزمون و پرسشنامه های تکمیل شده دریافت شد. نتایج دریافتی مبنای تحلیل آماری قرار گرفت. ابعاد شناسائی شده نظام جهت تعیین رابطه و ترتیب اهمیت و سطح بندی درگام اول فرایند مدل سازی ساختاری تفسیری (ISM^۱) وارد گردید، سپس ماتریس خودتعاملی ساختاری (SSIM^۲) تشکیل، و مقایسه زوجی^۳ انجام، ماتریسهای دسترسی اولیه ونهائی ایجاد، ابعادتعیین سطح، مدل اولیه و نهائی ساختاری تفسیری ترسیم

۱-Interpretive Structural Modelling
 ۲-Structural Self-Interaction Matrix
 ۳-The Paired Relationship

، و نهایتاً قدرت نفوذ - میزان وابستگی نمودار^۱ (MICMAC) تحلیل گردید. مراحل مختلف مدل سازی ساختاری تفسیری در نمودار (۳) ارائه شده است.

روند آماده سازی برای مدل سازی ساختاری تفسیری

مرحله اول: معیارها و یا عناصر مدنظر لیست می شوند. (ابعاد شناسائی شده)

مرحله دوم: با استفاده از معیارها و یا متغیرهای شناسایی شده در مرحله اول، یک رابطه محتوایی (Contextual Relation) میان آنها با توجه به هر جفت از معیارها تعریف می شود. رابطه محتوایی یعنی ارتباط مفهومی بین اجزای متشکل نظام، بگونه ای که از نظر معنی و محتوا متناسب با اهداف سیستم باشد. (وارفیلد، ۱۹۷۴) نمونه های دیگری که میتواند این رابطه ها را نشان دهد عبارت است از «تقدم دارد بر»، «تاثیر میگذارد بر» و «گزارش میدهد به»، «باز میدارد از»، «پشتیبانی میکند از». روابط محتوایی بین دو جزء به چندین صورت طبقه بندی میشود که از جمله آنها رابطه تعریفی (Definitive Relationship)، رابطه مقایسه ای (Comparative Relationship)، رابطه تأثیری (Influence Relationship)، رابطه زمانی (Temporal Relationship)، رابطه فضایی (Spatial Relationship) و رابطه ریاضی (Mathematical Relationship) می باشند. این تحقیق از رابطه تأثیری بهره برده است.

مرحله سوم: یک ماتریس ساختاری خود تعاملی (SSIM) برای ابعاد نظام ملی حقوق مالکیت فکری ج.ا. توسعه داده میشود که روابط زوجی میان ابعاد این نظام را نمایان می سازد.

مرحله چهارم: ماتریس دسترسی با استفاده از ماتریس ساختاری خود تعاملی توسعه داده می شود و این ماتریس به منظور قابلیت تسری^۲ بررسی می شود. تسری رابطه محتوایی یک فرضیه اساسی در مدل سازی ساختاری تفسیری می باشد. تسری یعنی اگر متغیر «الف» با متغیر «ب» در ارتباط باشد و «ب» با متغیر «ج» نیز مرتبط باشد، در نتیجه متغیر «الف»، با متغیر «ج» نیز در ارتباط است.

مرحله پنجم: ماتریس دسترسی در مرحله چهارم، به سطوح مختلفی بخش بندی میشود.

مرحله ششم: بر اساس روابطی که در ماتریس دسترسی تعیین شده اند، یک گراف جهت دار رسم می شود و روابط تسری حذف می شوند.

مرحله هفتم: دیاگرام نهایی با استفاده از جایگزین کردن نام متغیرها یا معیارها بجای گره ها به یک مدل سازی ساختاری تفسیری تبدیل میشود.

مرحله هشتم: مدلسازی ساختاری تفسیری که در مرحله هفتم توسعه داده شده مورد بازنگری قرار می‌گیرد تا از لحاظ محتوایی ناسازگاری نداشته باشد، در صورت وجود ناسازگاری اصلاحات مورد نیاز انجام می‌شود. مدلسازی ساختاری تفسیری پیشنهاد می‌نماید که از نظرات خبرگان بر اساس تکنیکهای مختلف مدیریتی از جمله توفان فکری (Brain Storming)، گروه اسمی (Nominal Group) و غیره در توسعه ی روابط محتوایی میان متغیرها استفاده شود. در نتیجه، در این تحقیق برای تعیین روابط محتوایی میان ابعاد نظام در ایران، از نظر ۱۳ خبره استفاده گردیده است که همگی حداقل ۲۰ سال در این حوزه فعالیت داشته اند. ۷ تن از این افراد از اساتید دانشگاهی در حوزه مدیریت بوده اند و مابقی افراد از دست اندرکاران سازمانها، صنایع و میباشند. در خصوص هر زوج معیار از خبرگان سوال شد تا در خصوص وجود رابطه میان هر دو معیار اظهار نظر نمایند. از ۴ نشانه به منظور نشان دادن چگونگی روابط میان دو استفاده شده است. طبق دستورالعمل وارفیلد (۱۹۷۴) به منظور تعیین نوع رابطه میان ابعاد نظام، از مد نظرات خبرگان استفاده شده است.

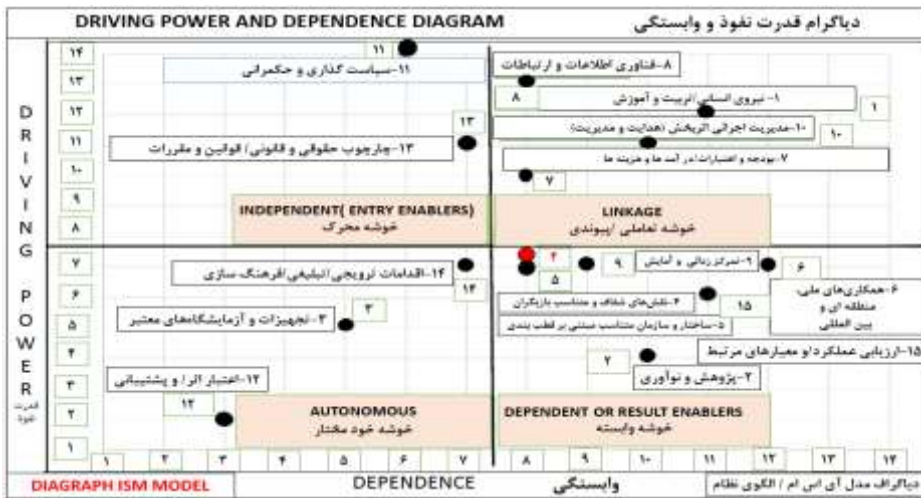
نمودار (۳) روند آماده سازی برای مدلسازی ساختاری تفسیری

حالاتی بزرگ استفاده در طراحی مدل ساختاری-تفسیری														
	O	X	A	V										
	عدم وجود رابطه	رابطه در سویه	تاثیر I بر I تاثیر مزه	تاثیر I بر I تاثیر مزه										
1														
2	V	O	O	O	X	O	O	O	V	V	A	O	V	
3		A	O	A	A	A	X	O	A	A	O	O	O	
4			O	O	A	A	X	O	O	O	O	O	V	
5				X	O	O	O	X	V	A	O	O	V	
6					O	O	O	X	V	A	O	O	A	
7						V	A	X	A	A	O	O	A	
8							V	O	A	A	O	O	V	
9								V	V	O	O	O	V	
10									V	A	O	O	O	
11										A	O	A	V	
12											V	X	V	
13												A	O	
14													O	
15														

جدول (۹) - ماتریس مخروطی مدل سازی ساختاری تفسیری

شدت	قدرت	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
التر پذیری	التر گذاری																
۱۱	۱۲	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۱	۱
۱۰	۴	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۲
۵	۵	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۱	۳
۸	۷	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۱	۴
۸	۷	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۵
۱۲	۷	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۶
۸	۱۰	۱	۱	۱	۰	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۰	۷
۸	۱۳	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۸
۹	۷	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۱	۹
۱۰	۱۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۰	۱	۰	۱	۱	۱۰
۶	۱۴	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱۱
۳	۲	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱۲
۷	۱۱	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۱	۱۳
۷	۷	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۱۴
۱۱	۶	۱	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۱۵
		۱۱	۷	۷	۳	۶	۱۰	۹	۸	۸	۱۲	۸	۸	۵	۱۰	۱۱	شدت التر پذیری

جدول (۱۰) - ماتریس دسترسی نهایی مدل سازی ساختاری تفسیری/نمایش قدرت نفوذ(اثر گذاری) ووابستگی(اثر پذیری) در کنار هم

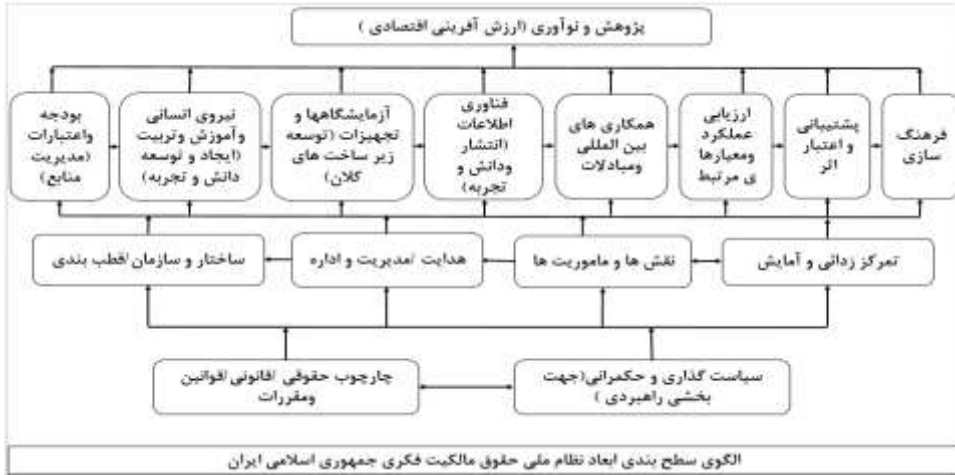

نمودار (۴) - دیاگرام مدل آی اس ام /الگوی نظام

پس از آنکه ماتریس مخروطی به دست آمد، با وارد نمودن انتقال پذیری در روابط متغیرها ماتریس دسترسی نهایی به دست می آید. این ماتریس مربعی است که هر یک از درایه های (I و J) آن هنگامی

که عنصر (J,I) به عنصر (I و J) با هر طولی دسترسی داشته باشد، عدد یک و در غیر این صورت برابر برابر با صفر است. برای تبیین مسیر و روابط حاکم بر ابعاد نظام حقوق مالکیت فکری ج.ا.ا. ماتریس سطح بندی عوامل توسط پانل خبرگان تکمیل و پس از آن مدل ساختاری تفسیری ترسیم گردید.

نمودار (۵) الگوی سطح بندی ابعاد نظام ملی حقوق مالکیت فکری جمهوری اسلامی ایران

- ۱- ابعاد مستقل که در خوشه خود مختار (Autonomous) قرار دارند شامل اقدامات ترویجی و تجهیزات و آزمایشگاههای معتبر و پشتیبانی و اعتبار اثر می باشد.
- ۲- ابعاد وابسته که در خوشه ی وابسته (Dependen or Result Enablers) قرار دارند شامل، پژوهش و نوآوری، نقش های شفاف و متناسب بازیگران ، ساختار و سازمان متناسب مبتنی بر قطب بندی ، همکاری های ملی، منطقه ای و بین المللی ، تمرکز زدائی و آمایش ، و ارزیابی عملکرد و معیارهای مرتبط می باشد.
- ۳- ابعاد خوشه پیوندی (Linkage) شامل نیروی انسانی/تربیت و آموزش، بودجه و اعتبارات، درآمد ها و هزینه ها، فناوری اطلاعات و ارتباطات، مدیریت اجرایی اثربخش (هدایت و مدیریت) می گردد.
- ۴- در خوشه ی محرک (Independent/ Entry Enablers) چارچوب حقوقی و قانونی /قوانین و مقررات و سیاست گذاری و حکمرانی قرار دارند. نتایج حاصله از این پژوهش حاکی از آن است: در بین ابعاد، بعد چارچوب حقوقی و قانونی /قوانین و مقررات و بعد سیاست گذاری و حکمرانی بعنوان ابعاد حیاتی مستقل، پایین ترین سطح (Bottom-Level Independent Critical Factors) جهت پیش رانش پیاده سازی موفق نظام شناسائی شدند. مدلسازی ساختاری تفسیری که در این مرحله توسعه یافته بود مورد بازنگری قرار گرفت و ناسازگاری های محتوایی توسط خبرگان رفع و

اصلاحات مورد نیاز انجام ومدل نهائی استخراج گردید. الگوی نهایی سطح بندی ابعاد نظام ملی حقوق مالکیت فکری جمهوری اسلامی ایران که با رویکرد مدل سازی ساختاری تفسیری طراحی شده است به شرح نمودار (۵) ارائه شده است. این الگو شامل چهار سطح است که: در سطح نخست آن دو بعد قانون گذاری و سیاست گذاری و حکمرانی (جهت بخشی راهبردی) قرار گرفته اند که سیاست گذاری و حکمرانی (جهت بخشی راهبردی) نیز متأثر از قانون گذاری است. قانون گذاری به مثابه اولین قدم در راه تحقق نظام ملی حقوق مالکیت فکری است. در سطح دوم مدیریت و اداره، نقش ها و ماموریت ها، ساختار و سازمان/قطب بندی، تمرکز زدائی و آمایش، قرار گرفته اند که از سطح اول تأثیر پذیرفته و همگی بر ابعاد سطح سوم و چهارم اثرگذارند. روابط حاکم بر این ابعاد در این نمودار ترسیم شده است.

۵- نتیجه گیری و پیشنهادات

(الف) - نتیجه گیری- در این پژوهش پس از مطالعه ادبیات مرتبط با نظام ملی حقوق مالکیت فکری ابعاد احتمالی موثر شناسائی سپس چارچوبی مفهومی توسعه و بر این اساس پرسشنامه نیمه ساختار یافته محقق ساخته تنظیم و برای ۳۷ خبره این حوزه ارسال، ۱۵ بعد نظام حقوق مالکیت فکری شناسایی شد. همچنین طی تقدیم پرسشنامه و مصاحبه های دیگری با خبرگان، رابطه و ترتیب اهمیت ۱۵ عامل شناسایی شده طبق رویکرد مدل سازی ساختاری تفسیری (ISM) مشخص شدند. در این پژوهش تلاش ها مصروف شناسائی ابعاد مرتبط با نظام مالکیت فکری جمهوری اسلامی ایران شد. این مهم با استفاده از رویکرد مدل سازی ساختاری تفسیری برای به تصویر کشیدن قدرت نفوذ و وابستگی ابعاد پیگیری گردید. اطلاعات مرتبط در تعامل با خبرگان این حوزه احصاء گردید. مراقبت ویژه برای کسب نتایج دقیق و قابل اطمینان بعمل آمد. رویکرد مدل سازی ساختاری تفسیری برای الگو سازی ابعاد شناسائی شده مناسب ارزیابی گردید. ابعاد منتخب بسته به قابلیت هایشان به ابعاد پیشران و وابسته، همانگونه که در دیاگرام (نمودار ۴) نشان داده شده است، دسته بندی شدند. نتایج کسب شده از مدل به این نتیجه گیری منتج که همه ی ابعاد انتخاب شده بر روی نظام تأثیر گذارند، مدل سازی ساختاری تفسیری که در این مرحله توسعه یافته بود مورد بازنگری قرار گرفت و ناسازگاری های محتوایی توسط خبرگان رفع و اصلاحات مورد نیاز انجام ومدل نهائی (نمودار ۵) استخراج گردید.

(ب) - پیشنهادات - اقتصاد خلاق^۱ تلفیق «اقتصاد فرهنگ و فناوری» است که در آن فعالیت های دانش

۱ - John Howkins first published his ideas on Creativity and Innovation in ۲۰۰۱ in his book *The Creative Economy: How people make money from ideas*. According to

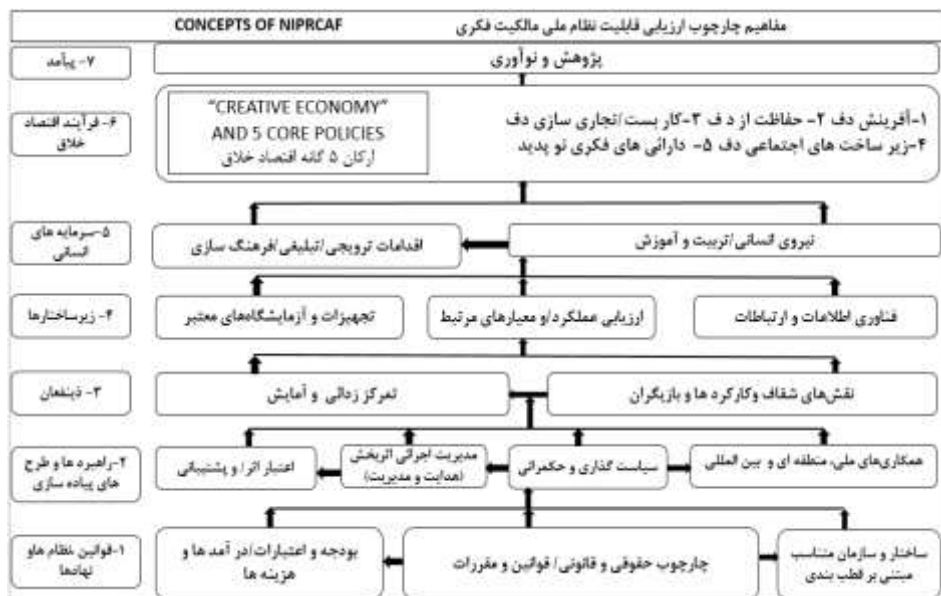
بنیان انجام می‌گیرد و می‌تواند باعث پیشرفت شود. قلب اقتصاد خلاق، صنایع خلاق هستند و صنایع خلاق (Creative Industries) به صورت چرخه‌ای تعریف می‌شوند که با خلق، تولید و توزیع محصولات و خدماتی سروکار دارند و خلاقیت و مالکیت فکری دو عنصر عمده تشکیل دهنده آنها هستند. کاربرد صنایع خلاق در فعالیت‌های روزمره وجود دارد و اهمیت صنایع خلاق بویژه صنایع بومی کشور، در پتانسیل رشد قوی، اشتغال با کیفیت بالا، تحریک نوآوری در اقتصاد کلان، پتانسیل اجتماعی، ترویج توسعه روستایی و منطقه‌ای دیده می‌شود. از این رو است که ترکیب اقتصاد خلاق به همراه سیاست‌های اقتصاد مقاومتی می‌تواند سرلوحه‌ی کار کارآفرینان و دولتمردان باشد. اقتصاد خلاق به بیانی دیگر، تولید، خرید و فروش اطلاعات و اندیشه‌ها، اختراعات و ابداعات است و می‌تواند هدف نهایی صنایع فرهنگی باشد. می‌توان گفت اقتصاد خلاق همان تکنولوژی فرهنگ است که نیازمند سطوح بالایی از آموزش نیروی انسانی است. (قانع‌ی راد، محمد امین، ۱۳۸۸) اقتصاد خلاق با توجه به درون‌زا و برون‌گرا بودن و تاثیرات عمده اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و سازگاری با محیط‌زیست، ایجاد اشتغال و توسعه صادرات غیرنفتی مهم است و توسعه آن، گامی بزرگ در راستای اقتصاد مقاومتی است. مفهوم اقتصاد خلاق بر مبنای سرمایه‌های خلاق، از عوامل ایجاد کننده رشد اقتصادی و اجتماعی جوامع پیشرفته به‌شمار می‌آید و دارای دو ویژگی خاص است؛ اول اینکه ارزش افزوده آن ناشی از فعالیت‌های خلاق ذهن و پردازش فکر است و دوم اینکه در این نوع اقتصاد، صنایع با برداشت کمتر از طبیعت و محیط‌زیست و آلودگی کمتری که برای محیط‌زیست ایجاد می‌کنند، آسیب به مراتب کمتری را نسبت به اقتصاد کلاسیک به طبیعت وارد می‌کنند. به عبارتی دیگر اقتصاد خلاق یعنی «فعالیت‌های اقتصادی‌ای که متضمن به‌کارگیری استعداد خلاق جهت اهداف تجاری هستند» که سرمایه اصلی آنها هوش و توانمندی ذهنی است. ۱.

Howkins, The term “Creative Economy” Refers to The Socio-Economic Potential of activities that Trade with Creativity, Knowledge, and Information.

نمودار (۶) - ارکان پنج گانه نظام ملی حقوق مالکیت فکری مبتنی بر پارادایم اقتصاد خلاق

در نمودار (۶) ارکان پنج گانه نظام ملی حقوق مالکیت فکری در اقتصاد خلاق به تصویر کشیده شده است. از تلفیق این ارکان و ابعاد مستخرجه با رویکرد مدلسازی ساختاری تفسیری این پژوهش، و با الهام از یافته های پژوهشی با عنوان "استانداردها به عنوان کاتالیزور برای نوآوری و عملکرد ملی - چارچوبی برای ارزیابی توان اقتصادهای نوظهور"^۱ که در آن چارچوبی را برای ارزیابی قابلیت استانداردهای ملی توسعه داده و جهت اعتبار سنجی یافته ها اجرای آزمایشی در چهار کشور با ویژگیهای^۲ زیرصورت داده است، و تشابه جایگاه نظام استاندارد با جایگاه نظام حقوق مالکیت فکری در نظام ملی نوآوری و تجربیات مکتسبه در طول شش سال مطالعه مستمر پیرامون موضوع این رساله، مدلی (نمودار ۷) ملهم از مطالعات توسط پژوهشگر توسعه یافته که پیشنهاد می شود این مدل نیز جهت اعتبار سنجی و امکانسنجی بهره برداری، در پژوهش

های آتی مورد مذاقه قرار گیرد.

۱ - Standards as Catalyst for National Innovation and Performance – A Capability Assessment Framework for Latecomer Countries.

۲ - کشور A یک کشور کمتر توسعه یافته که (بر اساس تعریف سازمان ملل متحد)^۲ تولید ناخالص داخلی پایین کم (GDP)، درآمد کم و صادرات کم دارد. کشور B و C هر دو کشور های در حال توسعه هستند، اما آمار اقتصادی و اجتماعی آنها تفاوت دارند. در حالی که کشور B دارای تولید ناخالص داخلی سرانه بالاتر از کشور C است، کشور C جمعیت بیشتر، GDP و حجم صادرات بیشتر از کشور B دارد. کشور D کشور جدید صنعتی است که دارای تولید ناخالص داخلی بالا و درآمد بالا است. هر دو کشور B و D دارای سطح صادرات کالای بالا به عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی هستند. ارزیابی آزمایشی توسط خود ارزیابی توسط کشور مورد ارزیابی انجام شده و سپس ارزیابی اصلی توسط گروه کاری کارشناسان توسعه چارچوب بصورت چهره به چهره و رو در رو انجام شده است.

نمودار (۷) - چارچوب پیشنهادی برای ارزیابی ارزیابی قابلیت نظام ملی حقوق مالکیت فکری^۱

۶- فهرست منابع

۱- فارسی (الف) - کتب و مقالات

- ۱- حکمت نیا. محمود (۱۳۸۷)، مبنای مالکیت فکری، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، تهران، چاپ دوم
- ۲- حکمت نیا. محمود (۱۳۹۱)، فلسفه مالکیت فکری، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، تهران، چاپ اول
- ۳- سرمد زهره /بازرگان عباس /حجازی الهه (۱۳۹۱)، روش های تحقیق در علوم رفتاری. نشر آگه. چاپ بیست و چهارم
- ۴- عطارپور مهدی، برنائی امیرحسین، سعیدی مالک (۱۳۹۶)، طبقه بندی اختراعات براساس سیستم های طبقه بندی بین المللی، انتشارات خرسندی، تهران، چاپ اول
- ۵- بختیاری، محمدرضا (۱۳۹۰)، اصول مالکیت فکری و حمایت از اختراع، سازمان پژوهش های علمی و صنعتی ایران، تهران، چاپ اول
- ۶- معاونت پژوهش و آموزش گروه مطالعات و پژوهش های حقوق اقتصادی و بازرگانی (۱۳۸۶)، حمایت از حقوق مالکیت فکری در محیط اینترنتی، موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی
- ۷- مرکز مطالعات راهبردی دبیر خانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، تابستان ۱۳۸۸، تعیین وضعیت مالکیت فکری و کپی رایت و مالکیت صنعتی
- ۸- موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی (تابستان ۱۳۹۲)، نوآوری های فاقد ثبت اختراع
- ۹- اداره کل مالکیت صنعتی (سازمان ثبت اسناد و املاک کشور قوه قضائیه)، سری کتابهای مالکیت معنوی
- ۱۰- مجلس شورای اسلامی ایران (۱۳۹۲/۹/۶)، طرح ثبت اختراعات. طرح های صنعتی و علائم تجاری
- ۱۱- قوه قضائیه /سازمان ثبت اسناد و املاک کشور / اداره کل مالکیت صنعتی - قانون ثبت اختراعات. طرح های صنعتی و علائم تجاری (مصوب ۱۳۸۶)

- قانون حمایت از نشانه های جغرافیائی(مصوب ۱۳۸۳) و آیین نامه های مربوطه
- ۱۲- میر عمادی. طاهره، مقررات حقوقی مالکیت معنوی مرتبط با تجارت، مجله اطلاعات سیاسی اقتصادی، ش ۱۰۷ و ۱۰۸
- ۱۳- میر عمادی. طاهره، مدارهای توسعه نیافتگی و تاثیر آنها بر نظام ملی نوآوری در ایران، فصلنامه علمی-پژوهشی سیاست علم و فناوری سال پنجم، شماره ۱، پاییز ۱۳۹۱
- ۱۴- حاج حسینی حجت الله، محمدی مهدی، عباسی فرهاد، الیاسی مهدی، تحلیل حکمرانی نظام نوآوری ایران بر پایه چرخه سیاست گذاری نوآوری. فصلنامه سیاست علم و فناوری، سال چهارم. شماره ۱. پاییز ۱۳۹۰
- ۱۵- باقری سیدکامران (۱۳۹۳)، نگاهی به عملکرد نظام ملی ثبت اختراع ایران، شبکه مطالعات سیاست گذاری عمومی (شمس) (وب سایتی زیر نظر مرکز بررسی های استراتژیک ریاست جمهوری) شماره: ۶۶۰۰۰۴۲: ۱۹ آذر ۱۳۹۳
- ۱۶- گودرزی، مهدی، خطیبی عبدالنبی، خلیل زاده نیلوفر، تحلیل فعالیتهای پژوهشی انجام شده در حوزه مالکیت فکری ایران فاصله مدیریت توسعه فناوری، دوره دو، شماره ۳، زمستان ۹۳، ۱۵۸-۱۳۳
- ۱۷- گودرزی مهدی و باقری سیدکامران، بررسی وظایف حاکمیتی در نظام مالکیت فکری، وب سایت دسترسی www.hamafarini.com/images/newsfiles/۳۷.pdf
- ۱۸- نوروزی و همکاران (۱۳۹۲)، مروری بر مبانی و ابعاد حقوق مالکیت فکری، موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی،
- ۱۹- گودرزی مهدی، خطیبی عبدالنبی، خلیل زاده نیلوفر، تحلیل فعالیتهای پژوهشی انجام شده در حوزه مالکیت فکری ایران، فصلنامه مدیریت توسعه فناوری، دوره دوم، شماره ۳، زمستان ۱۳، ۱۵۸-۱۳۳
- ۲۰- رادمنش سید علیرضا، سلامی رضا، نقش حقوق مالکیت معنوی در تحقق اقتصاد دانش محور (مطالعه موردی: ایران، ترکیه و مالزی)، اولین کنفرانس بین المللی مدیریت، اقتصاد، حسابداری و علوم تربیتی - ۱۳۹۴
- ۲۱- قانع راد، محمدامین، دوگانگی های فرهنگ تکنولوژی، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، زمستان ۱۳۸۸

ب- پایان نامه ها

۱- فتحی زاده. امیر هوشنگ (۱۳۹۰). *تدوین راهبردهای حقوق مالکیت فکری*، (پایان نامه

دکتری) دانشکده مدیریت راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی

۲- حسن زاده سیدشهاب الدین، ۱۳۹۲، مدل استراتژی ملی مالکیت فکری براساس مطالعه

چندموردی (پایان نامه) دانشکده مدیریت، اقتصاد و حسابداری مرکز تهران غرب،

دانشگاه پیام نور

۲- انگلیسی

۱- Dutfield, Graham, (April, ۲۰۰۳): *Literature Survey on Intellectual Property Rights and Sustainable Human Development (selected and compiled by Dutfield, Graham)*

۲-Sarkissian, Alfred *Technovation* ۲۸(۲۰۰۸) ۷۸۷- ۷۹۸ *Intellectual Property Rights For Developing Countries: Lessons from Iran Available Online At* www.Sciencedirect.Com

۳-Wipo *Methodology and Tools for the Development of National Ip Strategies, Development Agenda Project on Improvement of National, Sub-Regional and Regional Institutional User Capacity*

Tool (۱)- The Process available at:

www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_۹۵۸_۱.pdf

Tool (۲)- Baseline Questionnaire Assessing the Current Status of the National Intellectual Property System and Its Links with National Development Priorities. available at : www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_۹۵۸_۲.pdf

Tool (۳)- Benchmarking Indicators Wipo Methodology for the Development of National Intellectual Property Strategies available at: www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_۹۵۸_۳.pdf

۴- WIPO Audit Tool-Web, www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/intproperty/.../wipo_pub_۹۲۷.pdf

۵- Warfield, J.W. (۱۹۷۴); "Developing Interconnected Matrices in Structural Modelling, *IEEE Transcript on Systems*", *Men and Cybernetics*, ۴(۱).

۶- *What Are Intellectual Property Rights?* World Trade Organization Website:

http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/intel1_e.htm

۷-Intellectual Property. Wikipedia Website:

http://en.wikipedia.org/wiki/Intellectual_property

۸- OECD (۲۰۱۴). *National Intellectual Property Systems, Innovation and Economic Development: With Perspectives on Colombia and Indonesia*, OECD Publishing.

۹. WIPO/PUB, ۹۵۲, ۲۰۱۳, *WIPO -ASEAN Study the Strategic Use of Intellectual Property to Enhance Competitiveness in select industries in Asean* available at:

<http://www.wipo.int/export/sites/www/freepublications/en/intproperty/۹۵۲/wipo_pub_۹۵۲.pdf>

۱۰-The ICC *Intellectual Property Roadmap International Chamber of Commerce (ICC) (۲۰۱۴) & (۲۰۱۷)* available at: <https://cdn.iccwbo.org/.../icc-IProadmap-intellectual-property-roadmap-current-emerg>

- ۱۱- *Intellectual Property Arrangements Productivity Commission Inquiry Report No. ۲۳* ، ۷thSeptember ۲۰۱۶, Australian Government available at: <https://www.pc.gov.au/.../intellectual-property/report/intellectual-property-overview.p>
- ۱۲- *National Intellectual Property Rights Policy*, ۱۲May ۲۰۱۶, Government of India, Ministry of Commerce and Industry Department of Industrial Policy & Promotion available at: https://www.vtpckarnataka.gov.in/pdf/policies/National_IPR_Policy_۱۲.۰۵.۲۰۱۶.pdf
- ۱۳- *The ۲۰۱۴ China Intellectual Property Report, The China Intellectual Property Index Research Group, September, ۲۰۱۴* available at: www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/cn/cn۲۸۲en.pdf
- ۱۴- *China's National Patent Development Strategy (۲۰۱۱-۲۰۲۰)* available at: <https://graphics.nytimes.com/packages/pdf/business/SIPONatPatentDevStrategy.pdf>
- ۱۵- *Korea's National Strategy for Intellectual Property/ 'Striving for Ip Excellence' Korea's National Strategy for Intellectual Property /Framework Act on Intellectual Property* available at: www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=۱۱۸۷۰
- ۱۶- *Wipo Publication No. ۸۹۶E, Ip Asset Development and Management, a Key Strategy for Economic Growth* available at: www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/intproperty/۸۹۶/wipo_pub_۸۹۶.pdf
- ۱۷- *Vision ۲۰۱۳ Intellectual Property Policy Vision (Japan)* available at: https://www.kantei.go.jp/jp/singi/titeki۷/kettei/vision۲۰۱۳_e.pdf
- ۱۸- *China Outline of the National Intellectual Property Strategy* ، Dec ۲۰۱۷ the State Council of China Available at: www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/cn/cn۰۲۱en.pdf
- ۱۹- *Study on Intellectual Property Rights (IPRs) and Trade in Traditional Medicines (TM) In Sri Lanka* Available at: https://www.researchgate.net/.../۲۷۳۴۶۰۲۶۴_Study_on_Intellectual_Property_Rights_IP